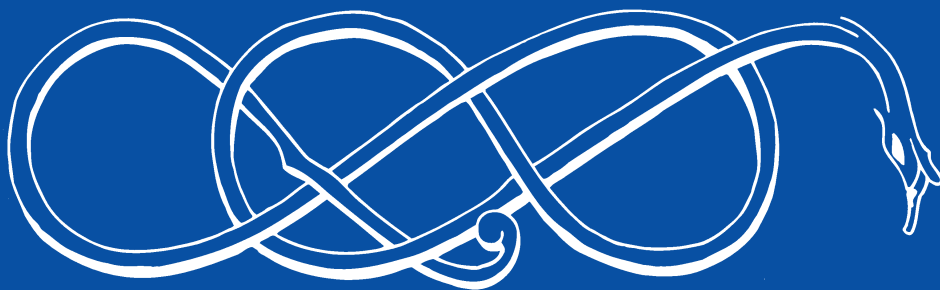

Lokalhistorisk forening for Sønderhald

2017

Lokalhistorisk forening for Bønderhald

Årsskrift
2017

Sønderhald Egnsarkiv

Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning

Tlf. 86 48 37 84

E-mail: sonderhaldegnsarkiv@mail.dk

www.sonderhaldegnsarkiv.dk

Åbningstid: Mandag kl. 15-20. (Lukket i hele juli og december måned).

Nærværende årsskrift for 2017 er trykt i 400 eksemplarer og udgivet af Lokalhistorisk Forening for Sønderhald og Sønderhald Egnsarkiv, Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning.
Eftertryk af årsskriftet - helt eller delvis - kun tilladt med udgiverens tilladelse.

Ansv. for årsskriftet: Hanne Byriel, Kirkevej 14, 8963 Auning, tlf. 86 49 50 69.

Ekspedition: Inger Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning, tlf. 22 67 50 08

Ekstra eksemplarer af årsskriftet 2017 kan købes for 60 kr. pr. stk.
Overskudseksemplarer af skrifter fra 1978 - 2016 fås for 20 kr. pr. stk.
Hele sættet af ældre skrifter kan erhverves for 10 kr. pr. stk.

ISSN 0109-4017

TEMA: FATTIGVÆSEN OG SOCIALFORSORG

Forordet - Marianne Lund Andersen	4
Fra fattigvæsen til velfærdsstat	8
Historien om fattigvæsen og socialforsorg i Virring-Essenbæk kommune	12
Fattigprotokol for Øster- og Vester Alling Sogne	22
Thi kendes for ret	28
Sognets arbejdsomme og enlige kvinder	30
Fattighuset i Uggelhuse	34
Fattigvæsen i Essenbæk	35
Auning Plejehjem 1927-1957	36
36 år som forstander på Den hørningske Stiftelse	48

Til dette års generalforsamling måtte der bæres ekstra stole til, da der efterhånden dukkede mere end 60 personer op for at få mere at vide om Birkehøj Mejeri og Rado Thermoglas. De fremmødte fik desuden også historien om Fru Hansens Gårdbutik & Café. Herefter bød Sønderhald Egnsarkiv på kaffe og kage med efterfølgende generalforsamling. En rigtig god aften! Tak til alle deltagerne og Fru Hansen!

Den 4. april var Sønderhald Egnsarkiv i Hørning for at indsamle historisk materiale. Det blev en succes bl.a. fordi der blev afleveret flere hundrede billeder. De fleste i digital form, men der var også godt gang i scanneren, sådan at folk havde mulighed for at få deres originalbilleder med hjem igen med det samme. Den næste by egnsarkivet besøger bliver Fausing.

Forord

Af MARIANNE LUND ANDERSEN

På bestyrelsens vegne vil jeg gerne ønske Sønderhald Egnsarkiv tillykke med de 40 år.

Den 29. april for 40 år siden mødtes Sønderhald Kommunes kulturelle udvalg på Hamlets kro med henblik på at oprette et egnsarkiv i Kommunen, da man var blevet vidende om, at mange mennesker lå inde med billeder, avisudklip, protokoller og gamle ting med tilknytning til vores egn. Egsarkivet blev en realitet og i februar 1977 var der åbent hus for gæster i "den gamle inspektørbolig" på Auning skole.

De 40 år må siges at have være en succes – dog med både op- og nedture. Vi har 4 scrapbøger liggende, der fortæller om lokalhistoriske aftener, lokal-årbogen der får megen ros, godt besøgte generalforsamlinger og et flot medlemstal.

Men er der så egentlig sket ret meget nyt gennem de sidste 40 år?

I 1977 skrev Ejner Thuesen: *"Det viser sig hurtigt, at publikum sætter størst pris på de gamle billeder med en forklaring om, hvad de forestiller og hvilke personer der er herpå, derfor efterlyses billeder fra fortiden – og husk fortiden begyndte i går"*.

Gennem årene har arkivet igen og igen efterlysning ude efter gamle fotos.

Og billeder har vi fået på arkivet, lige nu er der registreret ca. 13.000 billeder.

Ejner slutter sit brev af med en opfordring: *"Kig allerede efter i dag eller i nærmeste fremtid, så Sønderhald Kommunes egnsarkiv kan blive en institution, som gæster kan få mange interessante og underholdende timer til at gå ved at aflægge besøg, ligesom det ved særlige lejligheder kan vises frem rundt omkring i sognene."*

Alle de mange fotos bringer megen glæde for alle, specielt ved vores landsbyaftener, hvor vi sætter fokus på enkelte byer i Kommunen. Det har gennem alle år været en stor succes med mange deltagere, hvad enten det har været afholdt på arkivet eller i de enkelte byer.

Det skal her nævnes, at vi i 1977 tog 12 kroner for deltagelse i sådan et arrangement - til gengæld fik man kaffe og kage.

Udover landsbyaftener har vi gennem årene afholdt udflugter – vi har set kirker, gamle landsbyer, herregårde, møller og landskaber. Mange ture i landet og udlandet har vagt gode minder, personligt husker jeg selv bedst turen i 1990 til Mors. Godt nok ikke så meget hvad vi så, men fordi bussen havde motorstop. Vi fik en kortere vandretur til forsamlingshuset, hvor vi skulle have kaffe og kage og dagsturen blev til en heldagstur.

De otte bestyrelsesmedlemmer blev, opstillet efter sognene, følgende:

Auning: Johannes O. Laursen.
Assentoft: Erling Caspersen.
Fausing: Søren Rasmussen.
Hørning: Thorkil Thomsen.
Vester Alling: Jørgen Michael-
sen. Vurring: Verner Pedersen.
Øster Alling: Thorkil Salling
Sønder. Årslev: Helge Sørensen.

AUNING — Et halvt års arbejde har nu resulteret i, at der er stiftet en lokalhistorisk forening for Sønderhald Kommune, og foreningen er klar til at modtage alle interesserede som medlemmer.

Optakten til foreningens stiftelse var et orienterende møde på Hamlets Kro den 29. april i år. Da kom Sønderhald Byråds kulturelle udvalg med forslaget til det, som nu er foreningen, og som om kort tid også fører til oprettelsen af arbejdsgrupper, nedsat af foreningens bestyrelse, hvor de mennesker mødes, som indsamler og registrerer det materiale, som bliver selve arkivet.

Ved mødet på Hamlets Kro taler skoleinspektør Arendt Nielsen, Auning og overlærer Ole Warthoe-Hansen, Randers.

Heldagsudflugterne har vi ikke længere, men de korte kørselsture er stadig godt besøgt. I nyere tid har vi haft fokus på byvandring og cykelture med stor succes og opbakning fra lokale borgere.

Arkivet har flyttet adresse et par gange. Da pladsen blev for trang i den gamle inspektørbolig og Auning Skole ville lave SFO i bygningerne, flyttede arkivet i 1990 fra Auning Skole til huset på Nørregade og i 2006 flyttede det til nuværende adresse på Elmelundsvej i Ø. Alling.

De første bump på vejen mødet man i 1980, da man på generalforsamlingen foreslog, at kontingentet skulle stige fra 20 til 30 kroner. I 1987 måtte man dog hæve dette igen til 40 kroner og det er så steget hen over årene, dog uden de store protester, til det vi kender i dag - 100 kr. En betaling vi er yderst taknemmelige for - uden Jer medlemmer var der ingen forening.

Derudover er der gennem årene søgt fondsmidler primært til at indkøbe edb-udstyr. Vi har flere gange søgt Øster- og Vester Alling Sparekasse og været heldige at få midler til indkøb af edb-udstyr. Tak for det!

For uden edb-udstyr ville arkivet være ringe stillet. I 2007 kom arkivet på internettet med egen hjemmeside. I løbet af 2016 havde vores hjemmeside 14284 besøgende. Vi er også kommet med på de sociale medier og på Facebook har vi nu 337 følgere.

Gennem årene har der været mange frivillige tilknyttet arkivet. De gør et kæmpe stykke arbejde med at registre, arkivere og opdatere arkivdatabaser. Der er også gjort en kæmpe indsats med at registrere Sønderhalds historie på historiskatlas.dk så alle interesserede kan finde historiske oplysninger om netop vores egn.

En stor tak til alle frivillige for Jeres indsats!!!

En sidste succes, som bør nævnes, er vores lokale årbog eller årsskrift, som det er kommet til at hedde. Det er fra arkivets start sendt ud en gang årligt. Mange historier er skrevet og heldigvis er der stadig stof til de næste mange år.

Så den store forandring er der jo egentlig ikke sket gennem de sidste 40 år.

"Det er ejendommeligt, at der er bevaret porcelæn fra det 16. århundrede, når man betænker, hvor meget der er slået i stykker siden den tid" - Storm P.

På arkivet vil vi gerne være med til at bevare historien til glæder for Jer, og vi håber I vil være med til at bruge den sammen med os.

Husk fortiden begyndte i går!

Arkivgruppen i arbejde den 6. februar 1977
fra v.: Klaus Moltesen, Else Lund Pedersen,
Einar Thuesen, Vibeke Nielsen, Bjarke
Thomassen, Rigmor Hansen, Verner
Pedersen, Erling Kaspersen og med
ryggen til Helga Sørensen.

Egnsarkivet på Gl. Estrup i 1995. Foreningen og
arkivet deltager i udstilling på Landbrugsmuseet.
Her ses Vibeke Nielsen og Ejnar Thuesen.

Aage Galmstrup fortæller i Aarslev forsamlingshus.

Historiske cykelture i bl.a. Auning og Assentoft.

Udflugt til Bunkermuseet, Silkeborg, 2014.

Online på facebook i 2013.

Indsamling af billeder og andet materiale
- ude lokalt i byerne.

Fra fattigvæset til velfærdsstat

AF METTELINE BOYE KNUDSEN

Social- og fattigforsorgen i Danmark har udviklet sig enormt siden middelalderens Danmark til nutidens velfærdsstat med SU, kontanthjælp og pension. I middelalderen var fattigforsorg hovedsageligt kirkens ansvar og den stod for at give gaver og almisser videre til fattige. Fattigdom og tiggeri var almindeligt i Danmark i middelalderen og det gik især udover de syge, forældreløse, enkerne og de ældre. På landet forsøgte bønderne at hjælpe slægten, mens byernes handelsfolk og håndværkere sluttede sig sammen i gilder.

I 1522 besluttede kong Christian 2. at forbyde arbejdsdygtige mennesker at tigge og det var kun fattige som var syge, handicappede eller uarbejdsdygtige der måtte tigge. Disse tiggere skulle ligefrem godkendes af bystyret og fik tildelt et tiggertegn, så enhver kunne se, at de måtte modtage almisser.

Ved reformationen i Danmark i 1536 var fattighjælp officielt ikke længere kirkens område, men derimod kongemagtens og de lokale bystyrers ansvar. Organiseringen af fattighjælp var i overensstemmelse med Luthers tanker om fattighjælp. Fattighjælpen

skulle gives til de »værdigt trængende«, som ikke selv var skyld i deres fattigdom, mens de »uværdigt trængende«, som godt kunne arbejde, men som ikke gjorde det, i højere grad skulle tvinges i arbejde ud fra Luthers ide om, at det er menneskets samfundspåbud at arbejde.

Tiggeri blev dog efterhånden et større problem for samfundet og i en forordning fra 1708 blev tiggeri forbudt. Det var lokalsamfundets kristne pligt at hjælpe fattige, og de »værdigt trængende« blev forsørget gennem frivillige bidrag indsamlet i kirken og gennem fattigskat. Fattigkassen blev administreret af den lokale præst, som også vurderede hvem der var »værdigt trængende«.

I praksis blev fattige ofte forsørget ved såkaldt »omgangsforsørgelse«, hvor den fattige gik fra gård til gård og blev forsørget nogle dage hvert sted efter aftale med præsten, som organiserede omgangsforsørgelsen. De »uværdigt trængende« modtog ingen offentlig hjælp og måtte heller ikke tigge og de blev derfor tvunget i arbejde eller sat i tugthus. I løbet af 1700-tallet ændredes retorikken og man talte i højere grad om en social pligt fremfor kristen pligt. Dette betød dog, at man oftere mistede sine civile rettigheder, når man modtog fattighjælp. Ved Grundlovens vedtagelse i 1849 blev fattighjælp en grundlovssikret ret, men til gengæld mistede man sin valgret og andre demokratiske rettigheder, når man modtog fattighjælp.

I 1891 blev Fattigloven revideret, hvor man bl.a. indførte statsstøtte til lægebesøg. Samme år kom også loven om Alderdomsunderstøttelse, hvor personer over 60 år, som var »værdigt trængende«, og som ikke havde modtaget fattighjælp de seneste 10 år, modtog understøttelse uden at give afkald på stemmeretten.

Fattigloven fra 1891 var derfor en lille opblødning på det sociale område, fordi visse typer af hjælp nu ikke medførte tab af rettigheder. I 1892 blev Sygekasseloven vedtaget. Det var en forsikringsordning man frivilligt meldte sig ind i og betalte kontingent til, for til gengæld at få støtte under sygdom. Staten ydede et vist tilskud til denne ordning, ligesom den gjorde det til Arbejdsløshedskasseloven, der blev vedtaget i 1907.

Den udvikling og opblødning i fattighjælpen man havde set i slutningen af 1800-tallet kulminerede med socialminister K.K. Steinckes Socialreform fra 1933. Reformen blev vedtaget som en del af det berømte Kanslergadeforlig, som blev indgået af Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og Venstre natten mellem 29. og 30. januar i statsminister Thorvald Staunings bolig i Kanslergade i København. Forliget var en reaktion på den alvorlige økonomiske krise, der havde ramt Danmark i starten af 1930'erne. Mange ser i dag Steinckes Socialreform som en af grundstenene i den moderne dan-

ske velfærdsstat. Med denne reform gjorde man endeligt op med princippet om rettighedstab, da reformen netop indførte et rettighedsprincip, der betød at såfremt man levede op til visse kriterier, kunne man modtage ydelser uden at miste sine demokratiske rettigheder. Man gik så at sige fra skønsprikket til retsprincippet, hvor man nu havde krav til ydelser og ikke skulle igennem en ydmygende vurdering af om man var »værdigt trængende« eller ej. Loven var en forenkling og videreførelse af de eksisterende fattighjælpslove vedtaget siden 1890'erne og bestod nu af fire hovedlove: Folkeforsikring, arbejdsløshedsunderstøttelse, ulykkesforsikring og offentlig forsorg. Forsikringsprincippet var stadig meget afgørende i Socialreformen, men staten gav herefter bl.a. flere penge til sygekasserne. Loven om ulykkesforsikring medførte, at arbejdsgiverne skulle forsikre deres ansatte mod arbejdsulykker. Allerede i 1932 havde man vedtaget Loven om Arbejdsanvisning og Arbejdsløshedsforsikring, hvor 200 dages dagpenge til arbejdsløse blev indført.

Fra 1950'erne udbyggedes velfærdsstaten og særlig central var vedtagelsen af folkepensionen i 1956, hvor alle borgere over 67 år fik ret til et mindstebeløb uanset tidligere erhverv, indkomst og formue. Folkepensionen kan derfor kaldes den første universelle velfærdsydelse, som blev vedtaget i Danmark. I 1960'erne og 1970'erne voksede og udbyggedes den danske velfærdsstat yderligere og i 1976 vedtoges Bistandsloven, hvor hver borger fik tildelt en sagsbehandler, når man søgte om offentlig hjælp. Med denne lov blev ansvaret for borgernes velbefindende i højere grad statens ansvar.

Statens syn på fattige har ændret sig enormt siden reformationen. De mange love på området er udtryk for dette skiftende syn på fattige og arbejdsløse. Fattige og arbejdsløse var i middelalderen familiens eller kirkens ansvar, men efterhånden blev det kongens og senere regeringens ansvar at udstede love og forordninger, som på en eller anden vis kunne sørge for de fattige. I mange år betød modtagelse af fattighjælp tab af grundlæggende civile rettigheder, men med Socialreformen i 1933 gjorde man endeligt op med rettighedstab og begyndelsen til den velfærdsstat vi alle kender i dag var en realitet.

Tidslinje over vigtige begivenheder i udviklingen fra fattigvæsen til velfærdsstat

1522	Kong Christian 2. forbyder arbejdsdygtige at tigge. Godkendte tiggere modtager tiggertegn.
1536	Reformationen i Danmark. Ansvar for fattigforsorg overgår fra kirken til kongemagten og lokale bystyrer. I praksis har kirken og den lokale præst stadig stor betydning for fattighjælpen.
1708	Forordning om Betlere vedtages og tiggeri forbydes.
1799-1803	Nye fattiglove vedtages for København (1799), købstæderne (1802) og landkommunerne (1803). En fattigkommission oprettes i hvert sogn, hvor præsten oftest er formand. Præsten og andre medlemmer af fattigkommissionen vurderer om man er berettiget til fattighjælp.
1808	Fattigkommissionerne i landets sogne får retten over de fattiges ejendele. Fattighjælpen opfattes som et lån, der skal betales tilbage.
1849	Den danske grundlov vedtages. Fattighjælp bliver en grundlovs-sikret ret, men medfører tab af demokratiske rettigheder.
1891	Revision af Fattigloven og Loven om Alderdoms understøttelse. Statsstøtte til lægebesøg indføres. »Værdigt trængende« over 60 år får ret til understøttelse.
1892	Sygekasseloven vedtages, som er en offentligt støttet forsikrings-ordning, der giver støtte under sygdom.
1907	Arbejdsløshedskasseloven vedtages. Forsikringsordning på samme vilkår som Sygekasseloven, hvor staten yder tilskud.
1932	Loven om Arbejdsanvisning og Arbejdsløshedsforsikring vedtages. 200 dages dagpenge til arbejdsløse indføres.
1933	Kanslergadeforliget. K.K. Steinckes Socialreform vedtages. Reformen indfører et rettighedsprincip, der betyder, at man nu kan modtage ydelser uden at miste demokratiske rettigheder.
1956	Folkepensionen vedtages. Alle borgere over 67 år får ret til folkepension.
1976	Bistandsloven vedtages. Hver borger får sagsbehandler ved ansøgning om offentlig hjælp.

Historien om fattigvæsen og socialforsorg i Virring-Essenbæk kommune

AF JØRGEN GRAABÆK

Fattigdom har altid eksisteret. Også i bibelen fortælles om fattige, og hele vores historie er fuld af beretninger om fattiges usle vilkår og om, hvorledes man gennem socialforsorg har søgt at løse problemerne.

De fattige har gennem tiderne færdedes overalt på veje og gader, og der har ofte været mange. Skarerne har bestået af mange forskellige mennesker: Gamle og affældige, syge, drikfældige og arbejdsledige, og børn har der også været. Disse mennesker havde intet sted at bo og måtte – hvis ikke andre muligheder viste sig f.eks. ved at tjene sit brød ved arbejde – tigge sig frem hos venlige mennesker (skønt betleri bl.a. ved en forordning om betleri i Danmark af 24. september 1708 var forbudt) og søge natlogi i naturen eller hos mennesker, der lod dem sove i hø- eller halmbunker i stald eller lade. Der blev tillige set ned på de fattige, som ofte blev beskyldt for (berettiget/uberettiget) selv at være årsag til deres situation, og også ofte blev fattige beskyldt for at klare sig ved tyveri.

Tilbage i middelalderen har klostrene og kirkens mænd og kvinder arbejdet på at løfte en del af den svære opgave at afhjælpes fattigdommen. I de følgende århundreder kommer der flere "forordninger" fra konge- og statsmagten, der pålægger sognene med deres præster i spidsen at tage vare på de fattige og deres oftest uoverskuelige problemer. Nogen nød er afhjulpet gennem disse foranstaltninger; men fattighedsproblemer blev ved at eksistere.

Mest skelsættende forekommer forordningen af 5. juli 1803 at være. Den påbyder igen en gang sognet at yde hjælp til de trængende. Som noget nyt påbyder den, at der i hvert sogn oprettes en "Fattigkommission" bestående af sognepræsten, politimesteren (oftest repræsenteret ved sognets myndighedsperson, sognefogeden) og sognets største jordbesidder samt måske af 3 eller 4 af sognets "brave" sognemænd.

Kommissionens opgave var at tildele "fattighjælp" (naturalier som fødevarer, tøj, fodtøj og brændsel eller penge) til de, der anmodede om hjælp. Opgaven udviklede sig også til at skaffe fattige (gamle som unge) opholdssted ved, at en person mod betaling blev anbragt i et plejeforhold hos en familie eller mod betaling "gik på omgang" hos bemidlede folk i sognet. Pengene til dækning af udgifterne fremkom ført og fremmost ved, at bemidlede folk i sognet blev pålignet at betale et beløb, "fattigskat", men også ved gaver til "fattigkassen" fra mere velhavende borgere, fra kirkebøssen, eller ved at visse mulktter (f.eks. skolemukt) tilfaldt fattigkassen. Den ydede fattighjælp blev betragtet som et "lån", der skulle tilbagebetales, når muligheden opstod. Ved at modtage fattighjælp mistede man sine rettigheder, f.eks. mistede man (efter indførelse af folkestyret i 1849) sin stemmeret og fik den først tilbage, når gælden var betalt. Det var således stærkt ydmygende at modtage fattighjælp.

Med forordningen fra 1803 blev det muligt for sognene at etablere de såkaldte "fattighuse" og "fattiggårde". Fattighusene var indrettet med stuer til de enkelte beboere, der så i øvrigt skulle klare sig selv. "Fattiggårdene" var gårde med jordtilliggende og kreaturhold, og beboerne skulle ved at deltage i jorddyrkningen og pasning af kreaturerne selv medvirke til at frembringe fødemidlerne.

Den enkelte fattige skal ifølge forordningen have sine forhold behandlet i og modtage hjælpen fra sit føde- og hjem sogn. Der var adgang for de, der fik hjælp fra det offentlige, til at klage til amtmanden over fattigkommissionens afgørelser, og adskillige benyttede sig heraf, hvis man kunne få en eller anden til at formulere klagen, hvis man ikke selv magtede det. Fattigkommissionen var forpligtet til at "registrere" sognets fattige og til at føre protokol over kommissionens forhandlinger og beslutninger.

I 1842 ophævedes bestemmelserne om oprettelse af fattigkommissioner. I stedet oprettedes i hvert sogn et "Sogneforstanderskab" bestående af mænd fra sognet og fortsat med præsten i "front" som medlem. Sogneforstanderskabet overtog fattigkommissio-

nens opgaver, samtidig med at man også fik ansvar for løsning af andre opgaver i sognet. Endelig i 1867 afløstes sogneforstanderskaberne af sognerådene, der nu overtog ansvaret for ydelse af fattighjælp sammen med ansvaret for løsning af sognets øvrige opgaver.

I 1891 kom loven om alderdomsunderstøttelse, hvori det bestemtes, at efter sognerådets skøn har de gamle ret til at blive tilkendt alderdomsunderstøttelse for at kunne opretholde tilværelsen. Denne lov, som er ændret adskillige gange, er forløberen for indførelse af folkepension til alle fra 1956. I det hele taget blev den sociale lovgivning i 1933 samlet i den såkaldte "Socialreform". Fattighuse og fattiggårde var da for længst afskaffet og har været afløst af alderdomshjem/plejehjem, der i dag eksisterer som plejecentre. Om fattigdom efter nogles mening heller ikke er afskaffet i dag, så er fattigdommens virkninger dog stærkt minimeret, så der er kommet noget ud af århundredernes intense arbejde for at mindske/fjerne den.

Sideløbende med, hvad der skete som følge af de nævnte forordninger m.v. oprettedes fra 1856 i hvert sogn en såkaldt "Hjælpekasse" med sin egen styrelse, der også ydede støtte til fattige, som søgte støtte herfra. Midlerne til Hjælpekassen kom fra stat og kommune. Forskellen på fattighjælp og hjælp fra Hjælpekassen var, at man ikke mistede rettigheder ved at få støtte herfra. Også sygekassernes fremkomst og udvikling i de sidste årtier af 1800-tallet var med til at løse forsørgelsesproblemer.

Protokoller for fattigkommissioner, sogneforstanderskaber, sogneråd, hjælpekasser og sygekasser over det ganske land beretter generelt gennem beslutningsreferaterne om, hvor store fattighedsproblemerne har været, og hvorledes de er søgt løst. Det lyser ud af mange af referaterne, at myndighederne gerne ville løse problemerne; men få økonomiske ressourcer har tvunget dem til at vise mådehold, når der skulle ydes hjælp. Målt med vor tids målestok forekommer problemerne overskuelige; men da de pågik, har de været alvorlige, og almindeligvis var ansøgerne virkelig i nød. For de, der søgte myndighederne om hjælp, var situationen oftest yderst ydmygende, - der blev set ned på de, der ikke selv kunne klare tilværelsen.

Landet over kan der opremses tusindvis af eksempler på fattighjælp, der er ydet. Her følger en række eksempler: En familie får bevilget 5 kr. til hjælp til køb af konfirmationstøj, en kone blev tildelt ½ tdr. rug til brug ved brødbagning, en anden fik i en periode tildelt 4 stk. rugbrød ugentlig til familien. Der kunne blive tildelt brændsel, tøj, fodtøj eller støvler; men også kontanter kunne der ydes. Der er op imod vor egen tid eksempler på, at man får bevilget rejseudgifter i forbindelse med et barns sygehusophold. Der er eksempel på ydelse af et beløb på 7 kr. til reparation af dør i huset eller et beløb til hjælp, fordi der har været uheld med besætningen. Megen alderdomsunderstøttelse

ydes i form af naturalier. Ydelse af hjælp i forbindelse med tvangsauktioner eller hjælp til betaling af husleje eller ydelse af begravelseshjælp er jævnligt forekommende.

Efter opførelse af fattighuse og fattiggårde kunne myndighedernes afgørelse på ansøgninger om hjælp være en beslutning om, at man blev henvist til ophold i fattighus eller på fattiggård. Også børn, hvis forældre ikke kunne forsørge dem, blev henvist til fattiggårdene. Børn født uden for ægteskabet kunne ligeledes henvises til sådanne ophold.

Virring-Essenbæk sognes ydelser af fattighjælp svarer ganske til, hvad der kendes fra andre egne af landet. Fra det lokale sogneråds protokol hentes følgende karakteristiske eksempler: I en sag om betaling af skolemulkt blev forældrene fritaget for at betale, fordi moderen var alvorlig syg. – Et forældrepar bevilges 10 kr. som ekstra hjælp i anledning af julen. En person får bevilget årlig støtte som fattighjælp. Et barn tilstilles en ny støvle, – der er ingen bemærkning om den "anden" støvle!

Op igennem 1900-tallet – helt frem til kommunesammenlægningen i 1970 stiger antallet af ansøgninger om fattighjælp, og man kan tage det som udtryk for et stigende behov for hjælp. På den anden side er der også en ændring i det, der søges om, – det opleves, som om der nu søges om alt muligt. – Det er nu blevet det "almindelige", at man søger sognerådet om hjælp i utallige situationer. Et eksempel fra et ordinært sognerådsmøde i Virring Essenbæk i 1937 fortæller om, at der er 92 ansøgninger om støtte på dagsordenen.

Sognerådsprotokollerne for Virring-Essenbæk sogne beskriver jævnligt sager, der har med fattighus/fattiggård et gøre. Der nævnes f.eks. fattighuse i Assentoft, Langkastrup og Virring. Nogle gange afholdes møderne i et fattighus, og man beretter om, at man har haft byggesyn på fattighusene. Der er endvidere eksempel på, at man i et møde træffer beslutning om, at en kone skal flyttes fra fattighus til fattiggård. På et tidspunkt beslutter man sig for at sælge Virring Fattighus, så vi har haft lokale fattighuse. Men ellers efterlader protokollerne intet om, hvor f.eks. disse fattighuse har ligget, så det er yderst sparsomt, hvad vi ved om disse huse – måske har artiklens forfatter bare ikke evnet at finde oplysningerne. Derimod vides der mere om Virring Fattiggård eller Virring Alderdomshjem, som det senere kom til at hedde, og denne institutions historie søges beskrevet nedenstående.

Ved sognerådsmøde den 9. januar 1880 forhandler man med Niels Sørensen Havtorn om at købe hans gård i Virring med jord, bygninger og besætning for 40.000 kr. til overtagelse 1. september 1880 med henblik på at indrette gården som fattiggård for sognene. Sælger og køber bliver enige, og købet "approberes" (godkendes) senere af amtmanden. Virring-Essenbæk har herved fået sin fattiggård. Skødet overdrages 13. juli 1881.

Luftfoto fra Virring ca. 1950-1960'erne. Øverst til venstre ses Virring Alderdomshjems store, flotte hovedbygning. Nederst i billedet er det Virring Præstegård.

Sognerådet viser sig her at være handlekraftig. Man ansætter fra 1. september Jens Jensen fra Ørsted som leder af Fattiggården. Man gør indkøb af senge, sengeklæder, tøj, rok og garnvinde! Man beslutter sig for at bygge stuehus ved gårdspladsens sydside, man beslutter sig for at bruge sten fra Råballe Teglværk til byggeriet, og i februar 1881 afholdes licitation vedr. projektet. I september 1881 er Fattiggården færdig og synes af distriktslægen.

Alt synes ideelt; men måske dækker udviklingen alligevel over nogle problemer, der sporadisk kommer til udtryk, men ikke belyses fuldt ud i protokollen. – I oktober 1881 oplever man, at 3 børn i Fattiggården lider af udslet og kommer under lægetilsyn. – I 1883 indløber en klage over forholdene på Virring Fattiggård (beboere erklærer dog, at der ikke er nogen grund til klage!), og to koner med børn forlader i april 1883 Fattiggården. I maj 1883 anmoder lederen om lønforhøjelse og får det.

Folketællingslisten for 1890 fortæller imidlertid, at nu hedder lederen af Fattiggården Søren Pedersen, født i Sall Sogn 1850, og hans kone er Abigael Petersen, født Sørensen i Vellev sogn: Desværre efterlader sognerådsprotokollen tilsyneladende ingen nærmere efterretninger om situationen, hverken om hvornår eller hvorfor der er sket lederskifte, eller om det har sammenhæng med de førnævnte uheldige ting på gården? - Eller er det igen artikel-forfatteren, der har overset noget?

Til gengæld afslører folketællingslister fra 1890 til 1930 om yderst stabile forhold med hensyn til ledelse af Fattiggården. Som det er nævnt i folketællingslisten fra 1890 er Søren Pedersen og Abigael Pedersen lederpar; men det er de også i 1930, selv om der nu er ansat en økonoma. Måske er Søren og Abigael Petersen, der nu er henholdsvis 80 og 77 år gamle også at betragte som beboere på Alderdomshjemmet.

De nævnte folketællingslister er i øvrigt godt dokumentationsmateriale til at fortælle om antal beboere på Fattiggården/Aldersdomshjemmet. Listerne fortæller således, at i 1890 var der 18 beboere (10 kvinder, 5 mænd og 3 drenge). I 1901 var der 13 beboere (7 kvinder og 6 mænd). I 1906 var der 18 beboere (7 kvinder og 11 mænd). I 1911 var der 13 beboere (5 kvinder og 8 mænd). I 1916 var der 12 beboere (6 kvinder og 6 mænd). I 1921 var der 8 beboere (2 kvinder og 6 mænd). I 1915 var der i alt 6 mandlige aldersrentenydere. I 1930 var der 7 aldersrentenydere (1 kvinde og 6 mænd). Og i 1940 var der 7 aldersrentenydere (2 kvinder og 5 mænd).

Fra Fattiggårdens start i 1881 var der tjenestefolk ansat på gården, normalt et par tjenestekarle og 1 tjenestepige. Efter at Fattiggårdens landbrug blev nedlagt i 1920'erne, ophørte man med at ansætte tjenestekarle (i stedet for "købte" man jævnligt arbejdsmandstimer), hvorimod der fortsat var tjenestepiger ansat. – I 1930 havde man udover økonoma og tjenestepige oven i købet en sygeplejerske ansat.

Det er ikke lykkedes at opstille en fuldstændig oversigt over Fattiggårdens/Aldersdomshjemmets ledere. Alene folketællingslister og presseomtaler har tjent som kildemateriale; men der savnes præcise tidsangivelser!

Følgende ufuldstændige lederoversigt kan dog opstilles: Fra gårdens start i 1881 hed lederen som nævnt Jens Jensen. Ifølge folketællingslisterne var Abigael og Søren Pedersen lederpar i hvert fald i årene 1890-1930. I folketællingslisten fra 1941 anføres Jenny Larsen som bestyrerinde; men dagspressen omtaler fra samme periode også Karen Larsen som bestyrerinde. Gennem 1950'erne hedder bestyrerinden frk. Hansen. Ifølge pressen hedder bestyrerinden fra 1. maj 1971 Rigmor Petersen.

Der eksisterer fortsat en række "kasse- og regnskabsbøger" fra de år, hvor Fattiggården drev landbrug. Omhyggeligt har bestyrer Søren Petersen ført både udgifter og indtægter. Der fortælles om, hvorledes der indkøbes smågrise, og hvorledes der indkøbes kartofler. Der er købt "arbejdsmandstimer" hos nogle af byens arbejdsmænd. Der er brugt småbeløb til at telefonere for. Man har solgt korn, halm og mælk. Der er indkøbt skjorter, uldtrøje og underbukser til "Morten" og "familien Sørensen", og der er købt træsko til "Morten". Der er ført "kontrolbog" over Fattiggårdens besætning. Alt i alt beskriver regnskabsbøgerne en alsidig virksomhed.

Den 24. august 1920 beretter sognerådsprotokollen om, at man sælger landbruget fra. Gårdmand Niels Frandsen, Virring, køber 41 tdr. land landbrugsjord og 20 tdr. land eng. Også den østlige udhuslænge, stakladerne og tørvehus sælges, og køberen forpligter sig til efterfølgende at fjerne bygningerne. Herefter ophører fattiggårdens landbrugsbedrift.

Virring Plejehjem, 1940'erne. Beboere på og ved havebænken.

Nævnes i denne rækkefølge: Laust Bom, Søgaard Uggelhuse, Henrik Drachmann, Peter Frederiksen, Jens, Nete, Søgaards kone, Jens Karl og Marie, ?, og Johanne. Bagest bestyrerinde frk. Larsen.

Det er oplagt, at man efter dette salg går i gang med en omfattende renovering af bygningerne. Det må således formodes, at den i dag stadig eksisterende store røde teglstensbygning, der har sin oprindelse fra tiden for Fattiggårdens oprettelse og var indrettet med stuer til beboerne, i 1920'erne har fået en ny omhyggelig renovering, der i dag kan spores i den velholdte bygning, - det må bare erkendes, at sognerådsprotokollen ikke leverer dokumentation for, hvorledes og præcis hvornår det er sket.

Fra 1920'erne og frem til februar 1979 fungerer stedet som sognets alderdomshjem. Jeg husker tydeligt fra min egen barndom i Virring (1932-1946) den markante nabobygning til Dalagergård hævet højt over landsbyens tage. Jeg erindrer 3 ældre beboere på alderdomshjemmet, som jeg har været med til at besøge flere gange, - den ene af dem var min egen farfar, som fik sine sidste måneder i 1940/41 på Virring Alderdomshjem. Endnu gemmer jeg på erindring om varme, fred og ro samt en speciel stilhed, der mødte en på hjemmet.

Skønt hjemmet var lille med et beboertal på 10-12 aldersrentenydere fungerer det tilfredsstillende frem over midten af 1900-tallet. Ja, i 1971 har man så megen tro på

hjemmets fremtid, at man som følge af brandmyndighedskrav går i gang med endnu en renovering. Fire beboerværelser på 1. sal nedlægges, og i stedet indrettes der tre nye værelse i stueplanet. De "ledige" kvadratmeter på 1. sal indrettes herefter til bolig for hjemmets bestyrerinde. Endvidere opføres en ekstra lille bygning ved hovedbygningens nordvestre hjørne. Tilbygningen fungerer som "trappetårn" og skaber forbindelse mellem stueplan og 1. sal, - tillige indrettes i bygningen en hyggelig opholdsstue med tekøkken. – Den samlede renoveringsudgift er i dagspressen oplyst til at være 200.000 kr. tillagt 20.000 kr. til indretning af nyt køkken.

To tidligere ansatte tjenestepiger, Herdis Laursen (født 1930) og Erna Madsen (født 1942) fortæller samstemmende positivt om deres plads på hjemmet. Herdis Laursen var pige på hjemmet i flere omgange, 1947-48 og 1950-51 samt igen i perioder i 1970'erne. Erna Madsen tjente her i to omgange, 1957-58 og 1960-61. Begge fortæller om deres daglige arbejde med rengøring og madlavning. Maden blev lavet i hjemmets store køkken, men blev serveret og spist i beboernes stuer. Begge fortæller om hyggeligt og muntert (undertiden godmodigt drillende) samvær med de ældre, og begge var glade for deres arbejde og havde et fint samarbejde med de skiftende bestyrerinder bl.a. frk. Larsen og frk. Hansen. Begge fortæller også om, hvorledes der dengang var indrettet et lille kapel i syd-gavlen af den hvidkalkede øst-længe i bygningskomplekset. Når der var dødsfald på hjemmet, blev den døde henstillet i sin kiste i kapellet indtil begravelsen, således som skikken var og er. Efter begravelsen blev der ofte arrangeret mindesamvær i hjemmets store sal, og både Herdis og Erna har været med til at arrangere disse sammenkomster.

Desværre skæmmes dagligdagen på det lille og ellers hyggelige alderdomshjem i årene 1975-1978 af alvorlige samarbejdsproblemer. I november 1975 fremsætter 7 ansatte på hjemmet 14 klagepunkter om hjemmets ledelse og dagligdag. Herdis Laursen fortæller, at selv om hun havde løsere ansættelse i dette tidsrum, var hun ikke en del af konflikten. Sagen skærpes yderligere efter nogle dages forløb, idet personalet går i strejke og nedlægger arbejdet. I den situation må sognerådet ansætte midlertidigt personale. I de efterfølgende uger sker der naturligvis mange ting: Sognerådet indbringer sagen for Århus Amtsråd, der ender med ikke at kunne give klagerne ret i deres klager. Sognerådet beslutter ikke at ville genansætte de strejkende medarbejdere. Sagen er ved nytårstide 1975/76 på dit højeste. Der fremsættes sympatitilkendegivelser for både ansatte og leder fra mange sider, pressen lægger velvilligt spaltepads til de mange udsagn. Beboere på hjemmet erklærer, at man ikke har noget at klage over. Lokalt ender sagen i første omgang efter sognerådets behandlinger med, at lederen fortsætter i sin stilling, og de tidligere ansatte forbliver ikke-genansat. Sagen får et meget langt forløb og ender som en ankesag hos Socialstyrelse, der i 1978 afslutter den ved at erklære at klagerne i sin tid var uberettigede.

På det tidspunkt er imidlertid kommet helt nye aspekter i spørgsmålet om alderdoms- og socialforsorg i Virring-Essenbæk Kommune, - der i 1970 var blevet en del af den nye storkommune, Sønderhald Kommune, idet man i 1970'erne traf beslutning om i Assentoft at bygge det helt moderne indrettede plejecenter med tilknyttede plejeboliger, "Assentofthjemmet". Det flotte byggeri påbegyndes i 1976 og står færdig i 1978 til indvielse 31. marts 1978.

I den situation var det oplagt, at Virring Alderdomshjem gik imod sin nedlæggelse. Dels var tiden ikke til bevarelse af små institutioner, og dels har uroen på hjemmet næppe virket til fremme af tanken om hjemmets bevarelse. I den aktuelle debat indgik naturligvis en del synspunkter for bevarelse af hjemmet og modstand mod dets nedlæggelse; men 28. september 1978 besluttes Virring Alderdomshjem nedlagt med virkning fra 1. februar 1979. I den situation er det værd at nævne, at Sønderhald Byråd i 1975 seriøst også drøftede muligheden for at bygge alderdomshjem i Vester/Øster Alling - et ønske der havde været fremsat i forbindelse med kommunesammenlægningen i 1970 -; men ideen kunne ikke nyde fremme, - alderdomsforsorgens opgave var forinden løst også i den østlig del af Sønderhald Kommune ved opførelse af det velindrettede "Møllehjemmet" i Auning.

Tilbage står spørgsmålet om, hvad der skulle ske med bygningsmassen fra det gamle Virring Alderdomshjem. Undervejs i planlægningen for bygningernes fremtid var flere forslag fremme. Der blev f.eks. talt om at indrette ridecenter i bygningerne; men alle diskussioner endte ved en beslutning om at indrette og benytte bygningerne til alternativ undervisning for ungdommen som en del af Randers Produktionsskole. Og således er det i dag. Vi kan finde bygningsrester, der - om de kunne tale - kunne fortælle om tiden som Virring Alderdomshjem; men i det daglige genlyder rummene i dag af lydene fra det mangesidige arbejde med at uddanne unge til at tage del i samfundets anliggende gennem engagement i erhvervslivet. De gamles stilfærdige snak på grundlag af årenes indsats og erfaringer er afløst af ungdommens forberedelse af deres fremtid.

Det er i dag en fornøjelse at besøge Virring Produktionsskole, der som nævnt udgør en enhed sammen med Randers Produktionsskole. Engagerede lærere, leder, vejledere, og andre fremviser en helt up-to-date-institution og fortæller om et mangfoldigt undervisningstilbud til unge, hvis tid i Folkeskolen måske ikke har givet dem de fornødne kundskaber til, at de altid kan finde en meningsfuld plads i voksenlivet. Man tilbyder de unge undervisning på 9.-10. klasses niveau med mulighed for at tage Folkeskolens afgangsprøver. Man tilbyder lærlingeuddannelse i en række praktiske erhverv. Man fortæller, at skolen har omkring 60 elever, hvoraf 25 er under lærlingeuddannelse, at der i komplekset er 14 godkendte værksteder og undervisningslokaler. Eleverne kommer fra egen kommune (Randers), møder til daglig undervisning og spisning

Virring Produktionsskole, som den ser ud i dag med hovedbygningen og tilhørende produktionsværksteder - dels i den gamle udhusbygning, dels i nyopførte bygninger.

(eleverne er selv med til at fremstille maden); men der er ingen overnatningsmuligheder. Yderligere fortæller man med begejstring, at skolen er tæt forbundet med lokalsamfundet og jævnligt "åbner dørene" for lokalbefolkningen. Således er deltagelse i jævnlige "fællesspisninger" meget populært. Ved disse lejligheder samles man om fællesspisning, sang, musik, underholdning og en omgang "banko".

Det kan gentages, at det i dag er en unik oplevelse at besøge institutionen og mærke stedets nerve og engagement. Ganske vist er der i både ide og dagligdag himmelvid forskel på det liv, der har udfoldet sig på Virring Fattiggård/Virring Alderdomshjem, og det liv, der i dag udfolder sig på produktionsskolen; men i begge situationer tæller det "sociale" aspekt, og i begge situationer har man løst/løser opgaver ind i enhver tids socialforsorgssituation, så idemæssigt kan der måske med lidt god vilje tales om en naturlig korrespondance mellem fortidens fattiggård/alderdomshjem og nutidens produktionsskole?

Fattigprotokol for Øster- og Vester Alling Sogne

Af ELLEN BYRIEL

Den gamle fattigprotokol, som i kopiform henligger på arkivet, er interessant læsning. Den giver et godt indblik i de fattiges forhold og deres muligheder for hjælp i årene omkring 1860.

Sogneforstanderskabet

Indholdet i protokollen består af referater fra Sogneforstanderskabets møder, som blev afholdt efter behov 3-5 gange årligt hos formanden.

Ved møderne i december blev næste års ligning fastsat. Sogdenes borgere betalte til fattigkassen i forhold til størrelsen af deres hartkorn.

Ved årets første møde blev fattigkassens regnskab fremlagt og lå herefter til eftersyn for sogents beboere.

Sogneforstanderskaberne blev oprettet i 1841. De var sognekommunernes ledelse.

I 1867 blev de afløst af sognerådene.

Øster- og Vester Alling var en sognekommune.

Sognepræsten var automatisk medlem af forstanderskabet.

Fattiglemmerne

I denne protokol er der 4 personer, som især skal fremhæves.

De to første er Simon Poulsen og Ane Vendelbo - fra hver sin husstand -.

I 1856 blev de tildelt fattiggassens beholdning af sengetøj i form af dyner - Simon modtog overdynen og Ane underdynen og hovedpuden.

Ane Vendelbo gik på omgang i sognet, hvilket betød, at hun boede på skift hos udvalgte borgere, imod at disse modtog betaling for hendes forplejning. I 1857 skønnede man det nødvendigt, at hun blev flyttet ind i fattighuset. Her døde hun kort tid efter. Da hendes få ejendele var uden værdi, blev de givet til Simon Poulsens kone, som til lige overtog de to dyner, som Ane havde i sin seng. Disse dyner, som var fattiggassens ejendom, var meget slidte og Simons kone fik dem til låns mod, at hun reparerede den ene med den anden, "således at altså kun den ene bliver i behold".

Det antages, at Simons familie også boede i fattighuset, som dengang var beliggende i Vester Alling sogn. Udover den faste tildeling af korn, brændsel og penge til de fattige, kunne disse ansøge om ekstra tildeling, ligesom der kunne ansøges om klædningsstykker, stof til sådanne, penge til træsko m.v.

I 1862 fik Simon Poulsen således 8 rigsdaler til sønnen Jespers konfirmationstøj.

En person, som fylder meget i referaterne er den sindssvage Anders Harboe Rasmussen. Han boede i hus sammen med sin bror, væver Jens Chr. Rasmussen.

Jens syntes ikke længere, han kunne klare at have sin syge bror boende, og henvendte sig derfor på sogneforstanderskabets møde den 21. april 1856 for at få en ordning i stand. Anders blev hentet og kom med formanden - Jens Chr. Jensen, Vester Alling - hjem, for at han om muligt kunne styre patienten til det bedre, og man lovede Jens at gøre hvad man kunne, men han måtte til gengæld overholde den aftale der var indgået, om at ville forsørge Anders til dennes død.

I maj var Anders igen hos sin bror og forstanderskabet besluttede, at der skulle søges om at få Anders indlagt på den stiftelse, som man påtænkte at bygge ved dåreanstalten i Aarhus. Tre år efter var Anders stadig hos sin bror, som blev bevilliget et tillæg af korn for at have ham i husholdningen.

I juli 1861 blev det besluttet, at præsten skulle rette henvendelse til forstanderen på anstalten i Aarhus, med forespørgsel om, hvornår Anders kunne blive indlagt.

Tre måneder senere besluttedes det at ansøge om at få Anders optaget på "Helbredsanstalten for sindssvage i Nørrejylland" fra nytår 1862.

I december 1862 blev man enige om en henvendelse til Amtsrådet, hvori der skulle gøres opmærksom på, at et ophold hjemme i sognet for Anders ligefrem ville være til skade for ham selv og hans omgivelser. Det fremgik af en attest fra overlægen på anstalten i Aarhus, hvor Anders tilsyneladende var blevet indlagt, og hvor man derfor ønskede, at han skulle forblive.

Hovedgaden 39-41 omkring år 1990. I dette hus på Hovedgaden i Øster Alling boede væver Jens Chr. Rasmussen, bror til den sindssvage Anders Harboe Rasmussen.

Han var der endnu i 1866.

Da var der modtaget svar på en skrivelse, som tidligere var sendt til anstaltens overlæge. Det blev i samme anledning besluttet, at to fra sogneforstanderskabet skulle rejse til Aarhus for at tale med overlægen og med Anders selv.

I december kom der skrivelse fra amtet, som ikke havde noget at indvende mod, at Anders blev flyttet fra Aarhus til "Aands- og Pleje-Anstalten" i Mariager, når den åbnede.

Herefter blev Anders hentet hjem til sognet, hvor han opholdt sig hos sogneforstanderen som et forsøg. Dette forsøg førte ikke til noget godt, så man rettede henvendelse til amtet for at få svar på, hvornår Anders kunne blive optaget i Mariager. Overlægen fik samtidig en skrivelse med underretning om, hvordan Anders havde opført sig under opholdet i hjemmet hos formanden og på anstalten i Aarhus, og hvordan han efter overlægens skøn skulle behandles.

Ved mødet 2. januar blev der fremlagt en skrivelse af 24. december 1866 med meddelelse om, at Anders kunne sendes til anstalten i Mariager der åbnede 1. januar.

To mænd fra sogneforstanderskabet blev valgt til at køre Anders til Mariager så snart vejene igen blev farbare. For denne kørsel ville de modtage 6 rigsdaler.

Nævnes må også lærer Brøndum. Han var tidligere skolelærer i Øster Alling. Han var blevet afsat på grund af uoverensstemmelser med præsten. Herefter var han flyttet til en datter og svigersøn i Javngyde ved Skanderborg. Nu vendte han tilbage til sognet, hvor han var berettiget til forsørgelse.

Citat fra protokollen:

"Aar 1867 d. 6. Juni. Angaaende forhenværende Skolelærer Brøndums fremtidige Forsørgelse. Denne har forladt sit hidtilværende Ophold hos Svigersønnen Laurs Jensen Tømmerby paa Javngyde Mark pr. Skanderborg og er ankommen hertil, hvor han er forsørgelsesberettiget. Ønskeligt ville det være, om han kunne indlogeres hos en eller anden Mand i Sognet. Det vedtoges at forsøge denne Forsørgelsesmaade og at tilbyde Vedkommende et Vederlag af 16 Sk. pr. Dag. Sygdomstilfælde og Klæder ikke indbefattede deri".

Og juli 1867:

"Om Skolelærer Brøndums Forsørgelse i Fremtiden. Det vedtoges at fradrage af Brøndums Underholdning for 1ste Januar 1867 1 Rdl. 3 Mrk. for hans Underhold i 9 dage, samt 15 Mrk. 8 Sk. i Betaling for 2 ham overladte Skjorter. - Mødt var Gaardmand Thomas A. Nielsen af Ring, hos hvem Brøndum er i Kost, han erklærede sig villig at sørge for Brs Renlighed og Pleje og Kost fra 1. Juli til Aarets Udgang for 20 Rdl. dog Sygdomstilfælde undtagen, isaafald maa træffes ny Accord."

Fattighuset

Det gamle fattighus var, som nævnt, beliggende i Vester Alling.

Da det blev besluttet at opføre et nyt, bestemte man, at det skulle ligge i Øster Alling.

Citater fra protokollen:

dec. 1862

Det vedtoges, at der skal opføres et nyt Fattighus, hvortil Summen beregnedes til 600 Rdl. (540 Rdl.) og af disse lignes 40 Rdl. og Resten (500 Rdl.) søges tilvejebragt ved Laan.

jan. 1863

Det vedtoges at købe Grunden til Fattighuset af Gaardmand Peter Andersen i Øster Alling for 12 Rdl. hvilke tolv Rigsdaler bliver ham udbetalt i M? og hvorfor hans Underskrift tjener til Kvittering. Det bestemtes, at Grunden skal bestaa af ½ skp. (?) Maal. underskr. med ført pen Peder Andersen

Det vedtoges, at Murer Keld Jensen udfører Murarbejdet til det ny Fattighus, paa egen Kost og eget Folkehold, for 80 Rdl. (som er 8 Rdl. for faget), hvilken Sum udbetales ham efterhaanden som Arbejdet skrider frem, dog at der tilbageholdes 20 Rdl. indtil det endelige Syn. At jeg har indgaaet ovenstaaende Akkord tilstaar Keld Jensen

Kort over Øster Alling, hvor fattighuset er aftegnet på hjørnet af Hovedgaden og Firhøjevej. Kortet er målt op og tegnet i årene 1901-1917.

Vedtoges at bruge 300 Sten til Skillerummene i det nævnte Fattighus, at lignedes paa Hartkornet, 42 Sten pr. Tdr. - at Tømmer- og Snedkerarbejdet er akkorderet med Peter Andersen Tømrer i Vester Alling, til 55 Rdl., hvorfor han leverer Vinduerne komplet af egne Materialer.

Det vedtoges at Brønden opsættes af brændte Sten, saa vidt de er at faa ved et af Teglværkerne i nærheden, og de bestilles ved Anders Højholt.

18 feb. 1862

Det vedtoges, at Brønden ved det nye Fattighus opføres af Rudolf Pedersen i Lime paa egen Kost og eget Folkehold af Kampesten for en Betaling af 3 Rdl. for Alen, dog fandtes at Stenene juni 1863.

Der framlagdes en Skrivelse af 31. Maj fra Kjeld Jensen der andrager paa at leje Beboelse i det ny Fattighus. Forstanderskabet er enigt tilligemed Sognepræsten i, at afslaa dette Andragende.

dec. 1863

Det anmeldtes at det gamle Fattighus er solgt s. d. for 26 Rdl. til Gmd. Jens Chr. Jensen Vester Alling.

marts 1864

Det tilstedes Murer Kjeld Jensen at bo til Leje i Fattighuset for 4 Rdl. halvaarlig forudbetalt til Sognepræsten, og paa Betingelse, at han er pligtig at udflytte med et halvt Aars Varsel, hvis (Huset) skulde behøves til Fattiglemmer og at han under Beboelsen holder Lejligheden ved lige. Det er ham forbudt at holde Høns gaaende udenfor Huset uden Knud Pedersens Tilladelse.

Mange andre mindre sager blev behandlet på møderne.

Og, ligesom det var tilfældet med murer Kjeld Jensen, blev anmodningerne flere gange imødekommet, efter i første omgang at være afslået.

Hele indholdet af protokollen er at finde på arkivets hjemmeside:

www.sonderhaldegnsarkiv.dk

- ligesom der også er indlagt en afskrift i protokollen på arkivet.

Kort Øster Alling Kirkes
gravpladser. Her er gravplads
nr. 66 afsat til fattiggården.
Kortet er fra en gammel kirke-
gårdsprotokol, som er anvendt
fra 1860'erne til omkring 1900.

1862			
31			30
32			29. 28.
34	33		
	35		
37	36		
38			
39			
40			
42		41	
45	44	43	
47		46	
49			
51	64 Sørensen, Niels, Høj		50
	65 Sørensen, Niels, Høj		
	66. Fattiggården		55
62	87 Sørensen, C. Thomsen		
61	60	59	58

Thi kendes for ret

AF MARIANNE LUND ANDERSEN

11. marts 1850 skriver sognefoged Niels Ludvigsen i sin anmeldelse:

Daglejer fra Eistrupgaarden, Jens Bak, henhørende under Cristrup fattigvæsen har i længere tid udøvet en mængde af uorden i Aarslev. Han beruser sig på kroen hvorefter han lægger sig hos et utugtigt fruentimmer i byens fattighus i 2 af 3 dage.

Til andre tider søger han natteleje i Tørvehuset ved Fattighuset, hvor han drukken bruger både kemiske tændstikker og fyrtonde. I Fattighuset råber og støjer han, så de der bor deri ikke har nogen rolig nat på de tider han kommer.

Et fattiglem Jens Skals drikker han fuld og derefter mishandler han ham, da han uheldigvis bor i samme stue som det uhøviske fruentimmer som Jens Bak besøger. Flere gange har han af mig været anholdt og straffet med nogle rap men uden virkning.

Det er såvel min, sogneforstanderskabet samt byens beboeres ydmyge begæring, at denne for den offentlige fred og sikkerhed farlige person må drages til ansvar, ved en mod ham rettet retslig undersøgelse...

Den indstævnede Jens Bak mødte frem i retten og forklarede, at han tjente på Eistrupgaarden i Aarslev Sogn som tøndetærsker. Han ville dog ikke vedgå, at han havde gjort sig skyldig i de forhold, hvorpå anmeldelsen lød.

Han vedgik, at han undertiden havde opholdt sig i Aarslev fattighus for at besøge en enke, som han havde til hensigt om muligt, at ville ægte.

Jens Bak vedgik ligeledes, at han til enkelte tider var kommet så sildigt hjem, at han ikke havde kunnet komme ind på Eistrupgaarden, han havde derfor søgt natteleje i Tørvehuset. Han ville dog ikke vedgå, at have røget tobak eller havde brugt hverken fyrtonde eller svovlstik. Jens bak benægtede ydermere, at skulle have mishandlet den ommeldte Jens Skals. Han forklarede, at de skulle have drukket tæt med hinanden, hvorefter Jens Skals faldt ned af en kiste og kom til skade. Jens benægtede i øvrigt at skulle have foranlediget nogen uro eller spektakel i byen.

Jens Skals blev fremkaldt for retten og forklarede, at han under forsørgelse af Aarslevfattighus opholder sig der, hvor Jens Bak ofte er kommet og ved flere lejligheder i beruset tilstand. Jens Bak havde slået ham og brugt en voldsom adfærd imod ham, hvilket var sket uden nogen egentlig årsag, men som en følge af at han, når han var beruset, var aldeles ustyrlig. Jens Skals vedgik, at han ved en lejlighed havde fået noget brændevin at drikke af Jens Bak og muligvis var blevet beruset, men benægtede at han skulle være faldet ned af en kiste. Derimod forklarede han at Jens Bak skulle have slået ham i hovedet med en flaske. Der var ingen tilstede, men muligvis kunne Simon Pedersens enke have set det, dette turde Jens Skals dog ikke bestemme med sikkerhed. I øvrigt forklarede han, at bemeldte Jens Bak tit og mange gange havde lagt i fattighuset hos selv samme enke.

Simon Pedersens enke fremstod og forklarede hendes navn at være, Kirsten Marie Sørensdatter. Hun vedgik, at Jens Bak havde haft tilhold hos hende i længere tid og angav årsagen hertil, havde været hendes hensigt at ægte ham, men efter at hun havde opgivet denne tanke var det hende ikke muligt at blive ham kvit. Hun fortalte, at Jens Skals, som sad tilhuse i samme stue som hun i fattighuset, havde tilladt Jens Bak at komme der imod hendes vilje. Hun benægtede at have set, at Jens Bak skulle have slået eller mishandlet Jens Skals. Hun vedgik at Jens Bak når han var beruset, som ofte var tilfældet, gjorde en forfærdelig larm og spetakkel med råben og skrigen. At han undertiden havde lagt i tørvehuset var hende bekendt, men at han skulle have brugt tobakspibe, fyrtonde eller svovlstikker, derom havde hun ingen kendskab.

Jens Bak og Jens Skals blev atter fremkaldt for at konfronteres deres uoverensstemmelser i deres udsagn om, at Jens Skals havde lidt overlast. Det blev ikke muligt at tilvejebringe nogen overensstemmelse imellem dem, da Jens Skals vedblev hans udsagn på det bestemteste, at Jens Bak havde tilføjet ham overlasten ved at slå ham med en flaske i hovedet, hvorimod Jens Bak vedblev hans udsagn om, at det var sket da Jens Skals faldt ned af en kiste uden at han, Jens Bak, havde nogen skyld deri. Begge drev de deres påstande så vidt, at de begge tilbød dem med Ed at ville bekræfte deres udsagn.

Forhøret blev afsluttet for akterne at indsende til Amtets nærmere resolution Retten hævet.

Sognets arbejdsomme og enlige kvinder

UDDRAG FRA FAUSINGBOGEN

I begyndelsen af det 20. århundrede, da det danske socialvæsen ikke var udbygget til det, vi kender fra slutningen af århundredet, var der ikke megen hjælp at få fra den offentlige pengekasse.

Hvad med den kone, der mistede sin mand og sad tilbage med en stor børneflokk? Hun måtte leve af et sparsomt børnebidrag, folks godgørehed og dagligt slid rundt om på gårdene. Enhver måtte til dels klare sig selv, hvilket også fortællingerne om Sine, Dorthea og Esther viser.

Alma Birch (1933) fortæller:

Min far Niels Hansen døde i 1939, og mor Sine Hansen sad tilbage med 5 hjemmeboende børn og et barn i vente. Mor fik i offentlig hjælp 25 kr. om måneden pr. barn indtil dets 14. år (indtil konfirmationsalderen). Selv tjente hun ved at tage arbejde rundt omkring på gårdene. Hun vaskede storvask for folk, var med i marken om foråret, når roerne skulle tyndes, og om efteråret, når de skulle tages op. Ved kornhøsten hjalp hun også, og når der skulle være større fester rundt omkring på gårdene, hjalp hun til i køkkenet.

Jeg havde en god barndom trods de fattige kår, vi levede under, og jeg har gode minder fra min barndom. Jeg husker nytårsaften, hvor vi fik lov at løbe rundt ude i byen, mens mor bagte æbleskiver til os. Dem spiste vi med god appetit, når vi kom hjem efter at have moret os med forskellige nytårsløjer.

Gerda Rasmussen (1932) fortæller videre:

Almas storebror Jens kom en dag og spurgte min far, Valdemar Sørensen, om han havde noget arbejde til ham. Jens var dengang 8-9 år. Far kunne godt lide Jens, og han blev hos os i 6 år. Jens kom hver morgen, lagde sine skolebøger i bryggerset og kom ind i køkkenet, hvor han fik sin morgenmad (mælkebrød), inden han gik i skole. Efter skoletid kom Jens ind til os og fik sin middagsmad, inden han gik hjem og skiftede til arbejdstøj.

Hvis far havde noget arbejde til ham, hjalp han i marken eller stalden, men ofte fik han bare lov til at lege med os piger (mig og mine skolekammerater), især om vinteren, så spillede vi kort. Når vi havde spist aftensmad, gik Jens hjem og sov for så at komme igen næste dag. Vi var glade for Jens.

En anden enlig, arbejdsom kvinde var Dorthea Nielsen (1881-1971). Dorthea boede det meste af sin levetid i Fausing i den stråttækte vinkelbygning ved dammen, først til leje, siden købte hun for sine spareskillinger sin del af huset.

Folk og firspand i marken ved Pagters gård i Fausing. 1930'erne.

1941. Tørvene, som her ligger til tørring, skal vendes. Liggepladsen var på nuværende Systemvej 2, Auning. Pigen er den 14 årige Inger Margrethe Jensen.

Hver dag var en kamp for tilværelsen for hende og hendes to piger, som hun var ene om at opdrage og forsørge. Dorthea gjorde i mange år rent i forsamlingshuset og skolen, hjalp til på gårdene med rengøring og storvask, fungerede som kogekone af og til. Derhjemme klarede hun også vasketøjet for folk i byen, bl.a. for maler Lander.

I 1940'erne skar Dorthea tørv i Lykkegårdens tørvemose ved Auning. Det gav gode penge, men må have været anstrengende. Dorthea spadserede derhen tidlig morgen og kunne så ved aftenstid tage rutebilen hjem. I mange år gik Dorthea rundt og opkrævede sygekassekontingent i Fausing og Lundby hos ca. 100 husstande hver måned. Julens Glæde tog Dorthea sig også af. Til dem der var medlemmer kom Dorthea en gang om ugen for at forhøre, om de ville have noget med i Julens Glæde. Dorthea samlede ind, satte i Sparekassen, og pengene fik medlemmerne (det var især konerne, der sparede op) så udbetalt i december måned. En opsparing i årets løb, der gav lidt ekstra til indkøb af julegaver. Dorthea's løn var rentepengene.

Gudmund Rasmussen (1928) fortæller:

Jeg har altid været nær knyttet til min bedstemor, Dorthea. Som helt lille blev jeg ofte passet af hende. Jeg har fået fortalt, at en aften da min bedstemor skulle hjælpe til ved en fest i forsamlingshuset, tog hun mig med, og her blev jeg lagt til at sove i plinten (gymnastikredskab). Da festen var forbi, låste bedstemor døren, men på vej hjem kom hun i tanke om mig og skyndte sig tilbage for at hente mig hjem.

Da bedstemor nåede den alder, hvor hun kunne få aldersrente, gav vi hende papirerne til ansøgning. Det var ikke nogen god ide. Papirerne røg i kakkellovnen. Hun kunne godt klare sig selv. Der gik vel et års tid, så var det alligevel en god ide.

Dorthea fik megen gavn og glæde af sin aldersrente (folkepension), hun levede stadig uden at have de store fornødenheder og kunne hver måned lægge penge til side af sin pension, hvilket betød, at hun fik råd til flere gange at rejse til sit barnebarn, der var bosiddende ved Bodensøen i Tyskland. Sådan var Dorthea, livsnær og ihærdig, også i en høj alder.

Esther Andersen må også nævnes. Hun boede sammen med sine fire børn i fodermesterhuset ved Johs. Pagters gård (det gamle stuehus til Viballegård før udflytningen, huset er for længst brudt ned) og tjente til det daglige brød først og fremmest som medhjælp på gården. Esther hjalp til med at malke køerne morgen og aften.

Da malkemaskinen kom i brug, "malkede hun efter". At rengøre transportspande og malkemaskiner forblev hendes arbejde gennem mange år. Hun hjalp også i marken, når der var brug for hende. Esther gjorde derforuden rent i forskolen og tog sig af omdeling af eftermiddagsavisen. Den hentede hun ved rutebilen fra Randers, og så foregik omdelingen i en fart (Esther havde altid fart på!), folk sad jo også og ventede på avisen for at få de sidste nyheder.

Kilde: Fausingbogen 2012. Findes på Sønderhald Egnsarkiv.

Fattighus i Uggelhuse fra 1840 til 1858.

Fattighuset i Uggelhuse

AF BERTEL MOGENSEN

Hvornår dette hus er opført er ikke kendt, men det er bygget på Byjord før 1816, idet det er aftegnet på matrikelkort fra 1816. Der er ingen oplysninger om husets beboere før det af folketællingen 1834 fremgår, at huset er benyttet til fattighus, idet der nu boede tre ældre kvinder i huset.

Ved folketællingerne i 1840, 1845 og 1850, var huset ligeledes beboet af ældre mennesker.

Huset ejedes af Virring sogns pastorat, og ved en auktion afholdt af sogneforstanderskabet, blev huset med tilliggende have, den 5/2 1858 solgt til højstbydende, som var Christen Nielsen Beet i Uggelhuse, for 152 Rigsdaler.

Fattigvæsenet i Essenbæk

AF MONA SOMMER JENSEN

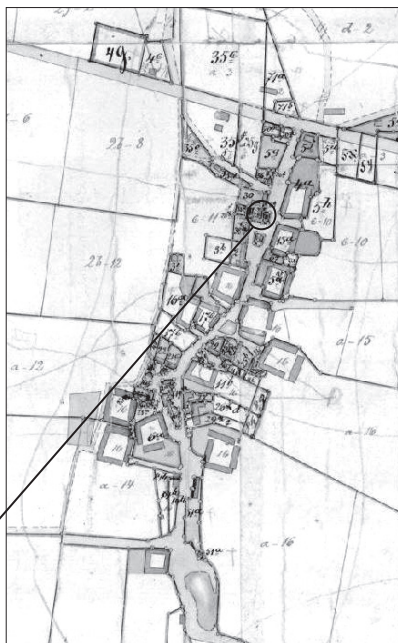

Ca. 1910. Et kig mod nord ud over Assentoft - set fra "vandbeholderen" på Vandværksvej.

Af folketællingen februar 1834 fremgår det, at Ane Christensdatter, 36 år, gift moderen med samtlige 5 børn forsørges af fattigvæsenet formedelst manden er i Rasphuset. De 5 børn er: Terkild Teskildsen, 15 år, Jens Christjan Olesen, 10 år, Søren Olesen, 8 år, Hans Broch Olesen, 3 år og Eddel Olesdatter, 10 år.

I 1880 er der nævnt et fattighus beliggende i den nordlige del af byen på matr. nr. 31. Der bor 9 voksne og 7 børn. Den ældste beboer er 73 år og den yngste 0 år. Fattighuset er beliggende på matr. nr. 31 – nu Søndergade 8, Assentoft. Det er dog ikke det nuværende hus, idet det er opført i 1885.

Kortet er omtegnet i 1861.
Fattighuset var beliggende i dette område

Luftfoto 1937

Auning Plejehjem 1927-1957

- en stor drengs indtryk fra et plejehjem

AF EGON LINDBERG

Vi skal tilbage til 1900-tallets gamle Auning – til byens trafikale centrum. Hvor jernbanelinien fra Ryomgaard til Randers krydsede hovedvejen mellem Randers og Grenaa, dér hvor en god del af byens håndværkere og skoleungdom styrtede til morgentoget mod Strømmen og Randers. Dér hvor nu om dage trafiklyset regulerer trafikken øst-vest og nord-syd. I dette centrum lå i de 60 år mellem 1919 og 1979 en stor direktørvilla og senere privat plejehjem. Husets adresse er der næppe mange, som husker i dag. Den hed: Østergade 3. I dag er der blot fortovsfliser og en offentlig parkeringsplads på stedet.

Som en af de få, måske den eneste, der er født på adressen, har jeg taget imod en opfordring til at skrive nogle erindringer fra mit barndomshjem. De er baseret dels på en *Navnefortegnelse* over plejehjemmets beboere - de i alt 206 beboere, som har levet i huset mellem 1927 og 1957, dels nogle minder, som min mor skrev mens hukkommelsen var rimelig intakt.

Baggrunden for det private plejehjem

Min far, *Carl Jensen*, født 1898, var den yngste i en søskendeflok på 6 drenge og 3 piger fra en landbrugsejendom i Borre ved Vejerskov øst for *Kongensbro* i Midtjylland. Som ung tjente han hos sine ældre brødre. Efter nogle måneder som soldat i København fik han imidlertid lyst til at bryde med landmandslivet og blev optaget på den nyoprettede Diakonskole i Århus på skolens næstældste hold fra 1921-24. Min mor, *Kirstine Lindberg*, født 1896, var den næst yngste i en søskendeflok på 2 drenge og 5 piger på et husmandssted på *Hinge Mark* få kilometer vest for Kongensbro. Hun var den første i flokken, som fik en egentlig uddannelse. Et højskoleophold i Nørre Nisum blev et springbræt for hende til sygeplejen, hvor hun foruden kost og logi ville få en beskeden elevløn. Hun blev elev på Kjellerup Sygehus i 1923 – uden begejstring fra sin fars side. Hendes mor var død omkring 1906.

Efter endt diakonuddannelse blev far sygehusportør, bl.a. i Frederikshavn, indtil mor også blev færdiguddannet. De brød således med den landbrugs- og husmandskultur, de var vokset op i og skabte sig et udkomme og et livsindhold inden for den diakonale og sygeplejemæssige sektor, som lå i svøb i årene efter 1. verdenskrig og blev til det, vi i dag kalder ældreforsorg.

Far og mor blev gift den 6. februar 1927 og fik begge ansættelse hos en kollega til far, som havde oprettet hvilehjemmet i Gjern. I sommerhalvåret 1927 søgte de overalt i Midtjylland efter et sted at starte for dem selv, og de fik da øje på bankdirektørvillaen midt i Auning, som blev grundstammen i deres hjem i 30 år. De købte den for det, som far havde opsparet fra 1924-27. Jo mere jeg i de senere år har læst om deres år i Auning og tænker over det, forstærkes indtrykket af et par mennesker, der i al beskedenhed var en del af en pionergeneration inden for vores ældreomsorg. De brugte måske ikke lige lige ord som *nærvær* og *omsorg*, men begreberne var centrale i deres arbejde.

I dag har vi svært ved at forstå det nybrud, som plejehjemmene var udtryk for. I manges bevidsthed i slutningen af 1920'erne gik associationerne til fattiggårdene og (gods) hospitalerne, og apropos: mors barndomshjem var et husmandssted, som lå ved siden af sognets fattiggård. De sidste beboere i *Det gamle Hospital* ved Auning Kirke, som stammer fra 1631 og nu er en fredet bygning, rejste derfra under 1. verdenskrig. De var dog ikke gamle almissemønstre, men snarere fattige børnefamilier.

Plejhjemmet var et af de første af sin art her i landet, som kom med opsvinget efter 1. verdenskrigs afslutning, og ingen kendte dengang begrebet eller betegnelsen *plejehjem*. Der var oprettet et "hvilehjem" i Gjern og et plejhjem i Ommestrup ved Mørke, og nogle år senere kom et plejhjem i Torup ved Knebel på Mols. Men ellers kendtes den slags hjem ikke.

De første år

Far og mor begyndte med en indre ombygning af direktørvillaen, som gav nogle værelser af en passende størrelse, og etablering af et centralfyr i kælderen til erstatning for husets kakkelovne. Derved fik de plads til 15 beboere, og de første år var drøje, indtil K. K. Steinckes social-reform kom i 1933.

30'erne var generelt vanskelige år med arbejdsløshed og social nød. Men på trods heraf opstod langsomt grundlaget for en udvidelse af plejhjemmet i 1937 med en sidefløj ned i Nørregade. Med denne tilbygning blev den fælles dagligstue udvidet, og der etableredes flere og større værelser. Badeværelset på 1. sal (over køkkenet) blev suppleret med 2 toiletter i den ny fløj, og huset blev dermed rammen for op imod 30 menneskers hverdag.

I PR-brevet (omtales senere) kaldes beboerne *patienter*, nogle var *sengeliggende*, andre *raske eller oppegående*. Jeg foretrækker i det følgende at bruge betegnelsen *beboere* i stedet for *patienter*. Mange af dem var gamle, men bestemt ikke alle. Nogle havde som enligstillede brug for andres hjælp. *Axel Andersen (Havemand)* var kun et år ældre end mor. Han kom til hjemmet som 41-årig, fordi han var *allergiker*. Den yngste beboer var *Edith Christensen*, 21 år. Hun havde en medfødt hjertefejl og kom til hjemmet den 2. februar 1928, og døde kort før jul samme år.

For at forestille sig, hvordan direktørvillaen så ud i 1927, må man abstrahere fra den fløj, som kom til i 1937 ned ad Nørregade, og udelukkende se på hovedfløjen i Østergade. Der var en vandpumpe i et viktualierum i kælderen, og hovedgaden gennem byen var sandvej.

I efteråret 1928 blev hovedgaden brolagt. Det var en solid belægning, men også hård, især til de tunge fiskebiler, som hver nat kørte mellem Hirtshals og København via Grenaa-Hundested-overfarten.

Det kommunale vandværk i Nygade, som afløste pumpen i kælderen, er fra 1935. Hvor utroligt det lyder i dag, var der gennem alle årene et gammeldags komfur i køkkenet - til en husholdning på op mod 30 personer - og viktualierummet i kælderen bibeholdtes. Køleskab og fryser var ukendte begreber.

Beboerne

Det allermeste af, hvad jeg her skriver, er baseret på en *Navnefortegnelse for Auning Plejehjems Patienter*, hvor far har noteret de mest elementære data angående hver enkelt beboer. Den første beboer flyttede ind 1. december 1927. Hun fulgte med værtsparet fra Gjern. I løbet af 1928 kom de næste 5 beboere - og fra sommeren 1930 var alle 15 stuer optaget.

Pladsen ved bænken foran hoveddøren var et yndet opholdssted. Der skete altid noget. Biler, cykler og tog kom lige forbi.

H. Frederiksen (t.v.) kom fra Tirstrup, fordi tyskerne skulle bruge hans jord til flyveplads, Chr. Hald (stående) var fhv. brugsuddeler i V. Alling. Spindesiden kunne også lægge beslag på bænken. Her ses Sørine Carlsen, Kristine Bomholt fra Grundfør og Ane Jensen fra Taarup.

Der er registreret i alt 206 beboere fra 1927-57. De fleste af dem kom fra Djursland og Østjylland. Fra Fausing-Auning Kommune kom der gennem årene 45 beboere og fra nabobyerne 29. Fra de øvrige kommuner mod Grenaa kom der 51, fra kommunerne mod Randers kom der 17 beboere og fra Århus-kanten 10 beboere. 30 beboere kom længere væk fra - en kom fra Læsø, og en var hjemvendt emigrant fra Argentina. Han hed *Herman van Deurs*. Efterfølgende har jeg undersøgt, om han var i familie med den *Piet van Deurs*, som vi kender fra fjernsynet. Han var en bror til *Piet van Deurs'* bedstefar.

Tilbage er der 24 beboere. Om dem foreligger der ikke nærmere oplysninger om, hvor de kom fra.

Udvidelsen i 1937 og PR-skrivelsen

Udvidelsen af *Plejehjemmet* i 1937 blev markeret med en festlighed, hvor byens honoratiore og håndværkerne deltog. Den gav efterfølgende anledning til en PR-skrivelse, hvor hjemmet blev præsenteret for sognerådsformænd og andre interesserede.

PR-brevet (udtrykket er mit) er det eneste reklamefremstød eller PR-materiale om hjemmet, som jeg kender til. Det er udateret, og det har været brugt i mange år efter at det blev trykt. Det omtaler udvidelsen i 1937, og billedet i øverste venstre hjørne er fra sidefløjens indvielse. Det er gæsterne fra dagen, som er på billedet sammen med beboere, lidt familie og hjælpere.

Brevet omtaler, at ejendommen var fra 1919 og indrettet til privat bolig. Den var opført af bankdirektøren i nuværende Djurslands Bank, men måtte uheldigvis efter otte år gå tilbage til den muremester, som havde bygget den. Far og mor købte villaen

AUNING PLEJEHJEM

Maas det herred være mig tilladt at sende Dem nogle Oplysninger angaaende Auning Plejehjem, der er smukt og centralt beliggende midt i Auning Stationsby.

Ejendommen blev opført i 1919 og indrettet til privat Bolig. Den er solidt bygget, komfortabelt indrettet og omgivet af en stor smuk Have. I Efteraaret 1927 købte jeg Ejendommen, hvilken jeg forandrede og indrettede som Plejehjem for kronisk syge samt gamle og enligstillede Mennesker. Efter en Udvidelse i 1937, hvorefter den fælles Spise- og Dagligstue samt 3 Patientstuer blev betydeligt forbedrede, fik vi yderligere 4 nye Patientstuer, saaledes at vi nu har 19 Patientstuer med Plads til 19-23 gamle og syge Mennesker, alt eftersom 4 af Patientstuerne, der er Dobbeltsædler, bliver benyttet som saadan eller ikke. Patienterne møblerer selv Stuerne. Der er indlagt Centralvarme og elektrisk Lys, og Stuerne er lyse og rummelige.

Boende Mænd og Kvinder modtages, og Prisen for Ophold er inclusive fuld Forplejning Kr. 80,- pr. Maaned for de mest syge eller sengelejlige og Kr. 60,- for de mere raske eller oppehængende Patienter. Jeg er sygeplejerskeuddannet Diakon og min Hustru fuldt uddannet Sygeplejerske.

Jeg vil gerne bede Dem have mit Plejehjem i enlig Erindring i Tilfælde af, at en eller anden Patient skulde være uhelbredelig, eller i hvert Tilfælde bedst tjent med at tage Ophold paa et Plejehjem og være under betryggende Forhold.

Herhødøst C. JENSEN Diakon Telefon Auning 25

På billedet ses gæster, beboere, lidt familie og hjælpere ved indvielsen af den nye fløj i 1937.

pr. 1. november 1927 for at indrette den som et *plejehjem for kronisk syge samt gamle og enligt stillede mennesker*.

Beboerne skulle i princippet selv møblere deres værelser og med deres personlige ejendele sætte deres eget præg på værelset. Far var behjælpelig med opsætning af billeder på væggene. Havde de ingen møbler, forsøgte hjemmet at hjælpe bedst muligt. Beboernes morgen- og aften-toilette forgik ved etage-vask ved en servante med lidt vand på værelset.

Jeg husker i det væsentlige kun midaldrende og gamle mennesker, de allerfleste oppegående og åndsfriske. Når det kommer til varigheden af deres ophold på hjemmet, kan vi tænke os to grupperinger. Den ene gruppe bestod af dem, der kun var der nogle få uger, måske op til et par måneder. Så døde de, måske fordi de var terminalpatienter, eller de rejste igen, fordi stedet ikke svarede til deres forventninger. Hjemmet var selvsagt *ikke et hospice* - dette udtryk var end ikke opfundet. Men der kom uhelbredeligt syge beboere, som havde akut behov for hjælp i deres sidste svære tid. Den anden gruppe bestod af dem, der fandt sig til rette nogle måneder eller nogle år og fik deres hjem dér. Den beboer, som har været der længst, var polakken *Kathrine Christensen*, som flyttede ind i juni 1930 og døde efter 21 år på hjemmet. Der var ikke mange, som kendte hende. Hun talte ikke dansk, og hun var menneskesky. Hun var enke efter en brolægger i Spørring. Hun spiste ikke med ved fællesbordet, men fik sin mad bragt op på værelset.

Dagligdagen på hjemmet

Ved udvidelsen i 1937 blev spisestuen midt i huset stor nok til at kunne rumme alle, der kunne og ville være med ved bordet. Der var morgenmad kl. 8, varm mad kl. 12, kaffe kl. 15 og aftensmad kl. 18.

Der var morgensang efter morgenmaden og om aftenen et andagtsritual med 2 salmer og et læsestykke fra en andagtsbog. Jeg har aldrig kendt nogen af mine bedsteforældre, men jeg har forstået på fætre og kusiner, at min farmor var en af de mere tænksomme fra 1800-tallets religiøse vækkelser i Midt- og Vestjylland. Far var derfor opdraget i Indre Missionsk retning. Det var heller ikke tilfældigt, at han kom til Indre Missions Diakonskole i Århus. Far og mor var også tilknyttet Indre Mission omkring Missionshuset i Kirkegade.

Der kunne være forskellige grunde til, at en stol kom til at stå tom ved spisebordet, men beboerne var ikke meget udad farende, og blev stolen ved med at stå tom i flere dage, lagde alle hver for sig to og to sammen. Kom så den dag, hvor far tog den syge med i sin forbøn, vidste man, at der var ingen vej tilbage. Så kom som regel også den aften, hvor far tog divanen fra dagligstuen med op på gangen ud for den syges stue. Så havde han en egen evne til at sove let.

Festdagene på hjemmet

Alle fødselsdage - såvel beboernes som personalets - blev markeret med chokolade, boller og lagkage. I gennemsnit var der ca. 2,4 fødselsdage om måneden, men de faldt selvfølgelig meget ujævnt.

En fødselsdag for sig var Kresten Madsens 100 års dag den 10. februar 1941. Dagen efter fyldte Maren Laursen fra Kolind 80 år, og natten til 100 årsdagen indtraf et dødsfald, som krævede en passende diskretion.

Der var stor forskel på beboernes familie-relationer. Nogle havde næsten ingen gæster til fødselsdagen, andre havde børn og svigerbørn, som kom til festen.

Det var ikke blot fødselsdage, som blev fejret. I det mindste et ægtepar fejrede også guldbryllup. Og så kom sognepræsten fra Fausing på besøg. Pastor *E. Bielefeldt* kom til en kort gudstjeneste m/ altergang en gang om måneden. Det blev også markeret med lagkage.

Årets højtider blev også markeret, og juleaften var en højtid for sig. Da blev møblementet i fars og mors private dagligstue omrokeret, og der blev skabt plads til et juletræ og en gavepakke til alle beboere. Der blev sunget julesange, og de særligt udholdende kunne konkurrere om, hvilket lys på træet, der slukkedes sidst.

Kresten Madsen med sine 4 børn - Mads, Anton, Grethe og Frederik - samt søsteren Else.

Mange udgange

Når en beboer døde, blev der sunget lig ud. Hvis der lå grankviste uden for fordøren, når jeg kom hjem fra skole, vidste jeg, at der kunne stå en kiste med afdøde neden for hovedtrappen lige inden for hoveddøren. Som regel blev liget ført i kapellet den første dag efter dødsfaldet. Rustvognens forgænger husker jeg ikke, men en lille flok fulgte efter køretøjet ned til kapellet, som var indrettet i *Det gamle Hospital* ved kirken. Mere kompliceret var det, hvis afdøde skulle begraves et andet sted.

Men døden var ikke eneste udgang fra hjemmet. Der var beboere, som blev udskrevet til Stefanshjemmet i Århus eller til et *psykiatrisk hospital*, og i 40-erne kom den periode, hvor omegns-kommunerne - f.eks. Kolind og Ryomgård - byggede kommunalt alderdomshjem. Så ville pågældende kommune ofte have deres "egne hjem". Der var også de beboere, som selv fandt et egnet sted at flytte til.

Priserne for opholdet

PR-brevet nævner 60 kr. pr. md. for raske og oppegående beboere og 80 kr. for de mere plejekrævende. For denne pris fik de gennem mange år kost og logi, varme, lys og rengøring, vask af tøj og hovedrengøring af værelset forår og efterår. Dobbeltstuerne kunne benyttes af ægtefæller, men blev også benyttet af to brødre eller af mor og datter.

I midten af 30'erne begyndte *Randers Amt* at blande sig i betalingen på private plejehjem, og i 1936 godkendte amtet, at Auning Plejehjem - foreløbig for 5 år - fik betaling på lige

Fra plejehjemmets 25-års jubilæum i 1953 - damernes bord. Spisestuen blev ryddet for inventar, og beboere og gæster blev anbragt i 2 rækker borde, stole og bænke. Det fører for vidt at nævne personer, men man kan få et indtryk af spisestuens størrelse.

Fra Plejehjemmets 25-års jubilæum, som må være fejret i efteråret 1953. Det er familie og andre gæster, som ses på billedet. De fleste fra beboernes herregruppe må sidde til venstre for billedet her. Som serveringsdamer fungerede de to unge piger og mine mostre - Petrine fra Randers og Jensine, som hørte til i huset. Der måtte jo spares, hvor man kunne!

fod med kommunale hjem. De ovennævnte priser holdt i mange år, og far var aldrig glad for at forhøje priserne, men prisstigninger blev med årene uundgåelige, og de sidste år var priserne 220 kr. for raske og oppegående beboere, og 270 kr. for de mere plejekrævende.

Personalet

Foruden far og mor bestod personalet af 2 unge piger og - de fleste af årene - min moster, *Jensine Gundorph*. Hun kom til hjemmet i 1929. Hun var blevet enke allerede i 1927 - alene med 2 piger på 12 og 8 år og havde ingen uddannelse. *Moster Jensine* faldt godt til på hjemmet, mest i køkkenet og ved symaskinen, men ellers overalt i huset. Der kom radio i huset i 1929, og i 1931 sørgede moster for fritagelse for radio-licens. Den mindste af min mosters piger fulgte med til Auning og var der, til hun blev konfirmeret i 1933.

I sommeren 1935 fik min moster konstateret *Basedow* og senere også *perniciøs anæmi*. I 1943 fik hun tilkendt *invaliderende*, men hun var gennem alle årene en uvurderlig hjælp både i køkkenet og ved symaskinen. Hvad hun har lappet af lagener og tøj op igennem 40'erne til alle i huset, er ubeskriveligt. Det var også i høj grad hendes indsats, som muliggjorde fars og mors årlige ferie. Den bestod i, at de rejste til *Diakonernes Årsmøde*, som arrangeredes over 2 dage - hvert andet år i Århus og ellers forskellige steder i landet. Arbejdstid, ferier og afspadseringer var der ikke noget, som hed.

Arbejdsdagen gik fra tidlig morgen til sen aften. Arbejdet var livet. Der skulle købes ind, laves mad, gøres rent, vaskes tøj, hjælpes på stuerne, skaffes tørv og træ til fyret, køres aske væk. Mor var ikke datter af en hjemmeslagter for ingenting. Hun gjorde indkøbene på grundigt "slagtersprog" ved slagter *Bredgaard* i Kirkegade eller ved *Andersens* fedevarerforretning i Torvegade.

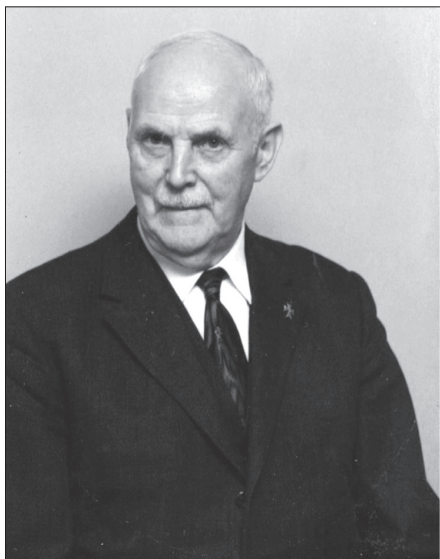

Far havde meget arbejde med træ til centralfyret i besættelsesårene. Men han var ikke helt ene om det. Carl Magnussen hjalp godt til. Han kom fra fattiggården i Gjesing, og han havde dårlig ryg. Ikke desto mindre hjalp han ved savebukken, og han var den, som møjsommeligt bar tørv op til komfuret i køkkenet fra kælderen.

1930'erne indebar deres udfordringer, besættelsesårene med krigsvintrene deres. Efterkrigsårene, som jeg af gode grunde husker bedst, var de bedste og mest gnidningsfrie.

Årene efter 1957

Det har været alt andet end let at "banke et plejehjem op" - helt fra bar bund. Men det har heller ikke været let at afhænde det og finde en køber. Da far og mor fik plejehjemmet solgt, blev priserne med det samme sat ca. 40% op, hvilket betød, at mange af beboerne forlod stedet samtidig med far og mor. En kommunal overtagelse var ikke realistisk, alene fordi de sanitære installationer ikke var tidssvarende, og huset var med årene kommet til at ligge for tæt på hovedvejen. Plejehjemmet videreførtes dog på privat basis, indtil beboerne i februar 1979 kunne flyttes til det nyopførte plejehjem i Assentoft.

Carl Jensen

Kirstine Lindberg

Afslutning

Hvad kom der så ud af det hele? Mine forældre drev et privat plejehjem i 30 år, de første ti år for 15 beboere, de sidste 20 for ca. 22 beboere. Da de havde solgt Auning Plejehjem den 1. november 1957, flyttede de til Århus – til en pensionisttilværelse, de første år på Aarestrupsvej 4, 8000 Århus C, og senere en lejlighed på Marselisborg Allé. I 1982 flyttede de til ældrecentret Møllestien, hvor far døde i august samme år.

Mor døde samme sted i 1991. De havde et gravsted på kirkegården i Auning, hvor de kunne stedes til hvile umiddelbart nord for kirken, hvor så mange af deres beboere fra plejehjemmet også var begravet.

Som afslutning på denne artikel vil jeg gerne sætte de ord, som far fik ved indvielsen til diakon, og som også står på deres gravsten:

Så er der da nu ingen fordømmelse for dem, som er i Kristus Jesus. (Rom. 8,1)

Luftfotoet

Luftfotoet i starten af artiklen er fra august 1946. *Marie Kock Nielsens* hus (Østergade 5) skimtes bag plejehjemmet. Denne bygning er der endnu og er blevet til *Auning Boligmontering*.

Læg mærke til brolægningen på hovedvejen, cykelstierne og grusbelægningen på fortovet. Man ser hovedfløjens 3 etager og sidefløjens 2 etager, og enhver kan forestille sig, hvilken brandfælde den øverste etage i hovedfløjen udgjorde. Hvad man ikke kan se på billedet, er den forbindelsesgang, som var gennem et værelse i hovedfløjen til loftet i sidefløjen, hvor en nødtrappe kunne hejSES ned i tilfælde af brand.

Hvad man heller ikke kan se, er haven bag huset med græsplæne i 3 afdelinger, krumme havegange, æbletræer og blomsterbede og dertil et lysthus i bunden af haven. Og hvad man slet ikke kan se er jernbanen, som krydsede hovedvejen få meter fra huset, med den trafik, som var på den. Tunge lokomotiver og lange godstog og kortere persontog kom forbi dagen igennem med ujævne mellemrum.

Kældervinduerne i hovedbygningen kan skimtes. Far og mor fik i 1931 etableret soveværelse for dem selv i kælderen, men så vidt jeg ved, havde den sidste ejer af huset private rum på øverste etage.

36 år som forstander på Den Hørningske Stiftelse

AF ANNA KJÆRGREEN

Den Hørningske Stiftelse er en selvejende institution, som i 1691 blev oprettet af Oberst Hans Friis, funderet i 1697 ved hans død. Hans Friis overlevede sine 2 koner og 2 børn og havde derfor ingen arvinger udover 2 brorsønner, som hver arvede en gård, henholdsvis Tustrup Hovedgaard og Hevringholm. Resten af hans ret store formue tilfaldt hans Hospital og der blev sat penge hen på "evig rente". Han lavede en meget udførlig fundats, hvor alt om det daglige liv, økonomi m.m. blev nedskrevet. Det var en meget rig Stiftelse.

Der var jo på den tid ingen ældreomsorg og sikkerhedsnet for de, som ikke havde familie eller andre til at tage sig af en, når man blev gammel eller syg og klostrene blev nedlagt under reformationen, så som det gode kristne og socialt fremsynede menne-

ske, som Obersten var, oprettede han sit Hospital, hvor der skulle være plads til 11 "lemmer" og 3 forældreløse drenge, som skulle gå i skole. Hospital betød ikke sygehus, men et sted, hvor ældre og svagelige skulle bo og have det godt.

Der er tidligere skrevet om Stiftelse, dels i Randers Amts aarbog, i Lokalhistorisk Årsskrift og i forbindelse med Stiftelsens 300 års jubilæum, et skrift om "Obersten, Stiftelsen, Kirken".

I det følgende vil jeg skrive om mine godt 36 år som forstander på Stiftelsen, 1980-2016.

Stiftelsens øverste myndighed var justitsministeriet. Direktionen bestod af biskoppen for Aarhus Stift som direktør og stedets sognepræst som inspektør. I 1987 kom fondsregisterloven, hvorefter Stiftelsen bliver ledet af en bestyrelse bestående af stiftamtmanden (som formand), biskoppen, politimesteren i Randers (senere politidirektøren i Aarhus), borgmesteren i Sønderhald (senere Randers) og sognepræsten.

Der holdes 2 årlige bestyrelsesmøder og i forbindelse med byggerier og ombygning ekstra møder!

Den daglige drift varetages af forstanderen, som er ansat af bestyrelsen.

I marts måned 1980 flyttede min mand, Mogens, vores datter Irene på 2 ½ år og jeg ind i forstanderboligen på Den Hørningske Stiftelse. Mogens var organist og læste teologi på Aarhus Universitet, jeg var uddannet husholdningslærer og kom fra en stilling på et Mødre- og spædbørnehjem i Aarhus. Vi følte, at Stiftelsen med sine alsidige gøremål, lige passede til os.

Det var et spændende nyt liv, der skulle starte og da vi havde travlt med at få flyttekasserne ind og få os indrettet, kom en beboer pludselig og ringede på for at spørge, om vi ikke kunne komme rundt og hilse på. "De gamle er lidt bange for, hvad der sker", sagde hun. Vi smed, hvad vi havde i hænderne, gik fra dør til dør, hilste på og inviterede til kaffe i fællestuen næste aften, hvor vi ville præsentere os lidt mere. Det blev en god begyndelse! I 1984 kom vores anden datter, Charlotte, til. Vores børn havde en god barndom omgivet af mange "bedsteforældre" og der blev spillet og leget hos beboerne.

I 1990 ændrede familielivet sig, da Mogens og jeg blev skilt. Børnene og jeg blev boende, da mine opgaver primært var de praktiske og Mogens fortsat kunne passe de administrative opgaver ved at komme på Stiftelsen, holde morgensang og gå på kontoret for at ordne, hvad der var. Over en kop formiddagskaffe kunne vi drøfte, hvad der lige var! Sådan fortsatte det til 2000, hvor bestyrelsen ønskede, at Randers Kloster skulle overtage regnskabsførerfunktionen og nogle af de administrative opgaver. Det blev også et fint samarbejde først med Erik Huberts, derefter med Jesper Bjerre Jacobsen.

Vores opgaver var at holde husets fællesarealer ude og inde. Der var meget stor have med pasning og græsslåning om sommeren og snerydning om vinteren! Dengang var der meget sne! Men der skal ikke klages, dels havde vi enkelte beboere, som var flinke til at hjælpe og dels genbolandmænd, som kom med traktoren, når mængderne var for store, en meget stor hjælp! Vi skulle også sørge for udlejning, kontakte håndværkere til nødvendige reparationer, som vi ikke selv kunne klare, i det hele taget sørge for, at huset fungerede og der var pænt, hyggeligt og hjemligt!

Der blev holdt morgensang i fællesstuen 3 gange ugentlig, senere suppleret med morgengymnastik. Ca. hver 14. dag et arrangement, dels kom sognepræsten 1 gang mdl., hvor også byens ældre var velkomne, der var sangaftener og foredrag, fødselsdage blev fejret og selvfølgelig blev årets gang med fastelavn, påske, St. Bededagsaften, Sct. Hansfest, høstfest, mortensaften, dec. måned med besøg af spejdere, luciapiger, gløgg og æbleskiver mm., og julefrokost. Juleaften kunne de, som ønskede det, fejre sammen med forstanderfamilien med de traditioner, som vi havde! Året sluttede af med nytårs-aften, hvor alle som ønskede det også var velkomne. Nytårstale, god middag og en hyggelig aften, i mange år afsluttet med midnatsgudstjeneste i Hørning kirke for de, som holdt ud så længe.

Indtil 2001 lavede jeg den varme mad til beboerne, som de kunne hente i køkkenet kl. 12.00, 2 retter alsidig dansk kost. Efterfølgende gik jeg rundt med kaffekanden, så var der tid, hvis nogen lige havde et problem eller noget, vi lige skulle snakke om!

De tre ældreboliger med egen terrasse, lille have og en smuk udsigt ud over markerne. Foto: Lokaltidningen 2014.

Der var stor urte- og frugthave, hvor meget blev hentet til husholdningen og hvor beboere ofte gav en hånd med ved høst og forarbejdning. (Der var også mulighed for beboerne at få et stykke jord til pryd- eller urtehave.) Når jeg havde ferie og hver anden weekend blev maden leveret fra Assentoft plejehjem. Efterhånden ønskede flere at lave mad selv og var vant til at spise varm mad til aften, så grundlaget for mig for at bruge tid på madlavningen forsvandt. De, som ikke selv kunne lave mad, kunne få leveret fra kommunen. Vi indførte så en dag om ugen med fællesspisning, det var om aftenen, da der på det tidspunkt var beboere, som var på arbejdsmarkedet. Det var en dejlig aften, hvor vi hyggede os med mad og vin og fik snakket om, hvad der lige rørte sig blandt os, i landet og ude i verden!

Beboerne var berettiget til hjemmehjælp, som en hvilken som helst anden borger i kommunen og i mange år var der én, som havde stort set alle sine timer i huset, kunne flekse mellem beboerne, som det var mest praktisk. Der skulle ikke laves rapporter og dokumenteres! Sygeplejersken kom forbi, når der var behov!

Men kl. 18.00 var der fyraften og så var det os, der tog over, hvis der var problemer. Der var nødkald fra alle lejligheder til forstanderboligen, men vi var ikke bundet til at skulle være der. Så var der brug for hjælp, når vi ikke var hjemme, måtte man bruge telefonen eller hjælpe hinanden. Jeg husker ikke situationer, hvor det ikke blev løst forsvarligt! Men der var dog mange gange, hvor kaldet blev brugt især om natten og jeg skulle i morgenkåben for at se, hvad der var galt, oftest kun små problemer. Dog var det en stor lettelse, da der kom døgnbetjening fra kommunen i 1992. Nødkald til os fortsatte, som en ekstra og ofte hurtigere hjælp indtil 2002, hvor bestyrelsen ønskede det afskaffet ved en ombygning. Vi skulle ikke passe beboerne, men være der for dem og have den omsorg, som man har som medmenneske. Det var også for beboerne en del af at bo på Stiftelsen, at have omsorg for hinanden og hjælpe, når man kunne!

I 1960'erne blev Stiftelsen ombygget, så de 10 m² store værelser blev til 1 værelses lejligheder, med lille køkken og bad. Det var småt, men en meget stor forbedring. Tænk at have sit eget og ikke skulle stå i kø, når der skulle laves morgenmad eller laves en kop kaffe, have eget køleskab og ikke mindst eget toilet, håndvask og bruser! I den gamle fællestue og -køkken blev lavet 2 toværelses lejligheder og fællestuen blev flyttet op i den østlige ende af huset. I 198'erne blev forholdene for trange, folk krævede mere plads og vi begyndte at lægge lejlighederne sammen efterhånden, som de blev ledige. I hovedbygningen blev det så kun til 5 lejligheder, som ikke er meget til et bofællesskab, så man begyndte at tænke på nybyggeri og udvidelse.

Indtil 1980, da vi kom, var forstanderen forpagter af den gård med 38 tdl., som var Stiftelsens og bygget i tilknytning hermed. Vi havde ikke forstand på de dele, så jorden

blev forpagtet ud og stalden stod tom. Jorden blev senere i solgt til Fødevare- og erhvervsministeriet i forbindelse med Ådals-projektet og blev brugt i forbindelse med jordfordeling og erstatningsjord til andre landmænd.

Der var mange tegning på tegnebrættet, men enden blev, at den gamle stald og lade blev revet ned og gav plads til 3 boliger, som blev opført i 1989. De blev bygget under ældreboligloven med tilskud fra stat og kommune og de regler, der følger med, men i det daglige var de en del af Stiftelsen. Der blev bygget en glasgang langs boligerne og over til fællesstuen, så det blev forbundet og man kunne gå tørskoet rundt i huset. Rækkehusene fik egen terrasse og lille have og med en skøn udsigt ud over markerne. Senere blev der bygget et udhus til hver bolig til opbevaring.

Ombygningen i hovedbygningen var ikke optimal, men den mulighed, der var på daværende tidspunkt. Kravene til boligen steg også i disse år og har man ikke gode og tidssvarende boliger, kan man ikke leje ud. Der blev flere ledige boliger og de blev ikke genudlejet og i 2001 stod vi klar med en gennemgribende ombygning, hvor de 5 lejligheder blev til 4 gode 2 værelsesboliger. De 3 beboere, som boede i de berørte lejligheder, blev genhuset i lejligheder omkring Svaleparken i Assentoft i de måneder, det stod på. Der blev bygget en glasgang med ankomsthus, som forbandt ældreboligerne med hovedbygningen mod vest og alle beboere fik indgang ad Hospitalsvej. Den gang, der gik ned gennem hovedbygningen og gav adgang til lejlighederne blev inddraget i lejlighederne.

Der blev etableret flere parkeringspladser og der blev en lukket gårdhave, nærmest en sansehave med noget for syn, duft og smag. Der blev tænkt på, at man går rundt på gangene og ser ud hele året, så der skulle være noget smukt på alle årstider. Det var et skønt sted at sidde en sommerdag og se og dufte roserne, gamle engelske roser, gå ud og plukke en håndfuld blåbær eller en figen. Om foråret piblede det op med alle de skønne forårsbebudere, som også kunne nydes fra en stol på glasgangen, måske i selskab med en af de øvrige beboere!

Fællesstuen blev udvidet i flere omgange, hvor lejligheder blev inddraget, og endte på 50m², så der var plads til 2 store borde og en hygge afdeling med sofagruppe. Det var nemt, når der var arrangementer, at dække op og beboerne brugte også stuen til private fester, hvor jeg oftest var involveret og gav en hånd med. Stiftelsens køkken er også forstanderens private køkken, hvor der førhen blev lavet den daglige mad og siden til fællesspisning og festligheder og altså også private fester, hvor maden måske kom udefra, men så blev anrettet der. Køkkenet blev i øvrigt totalrenoveret og udvidet i 1994.

I huset findes et "multirum", hvor der er vaskemaskine til fælles brug (for de, som ikke selv har vaskemaskine), der kom fodpleje hver 8. uge og frisør hver 6. uge, som beboerne kunne benytte, hvis de ønskede.

*Glasgangen i baggrunden forbinder hovedbygningen med ældreboligerne.
Den lukkede gårdhave er nærmest en sansehave med noget for syn, duft og smag.*

Indtil midten af 1960'erne skulle beboerne ikke betale husleje, men evt. formue og ejendele tilfaldt Stiftelsen ved død. Det var ikke en tidsvarende ordning, så man indførte månedlig husleje og et indflytningsbeløb, som blev brugt til istandsættelse af lejligheden ved dødsfald eller fraflytning. Senere blev det erstattet af et indskud, så man var i overensstemmelse med lejeloven. Huslejen justeres løbende og der blev sat måler både på vand, varme og el, så man betaler efter forbrug. Beboerne kan så søge boligtilskud, som ved al anden udlejning.

Oberst Hans Friis satte penge hen på "evig rente", han sørgede godt for sin Stiftelse, men tiden har ændret sig og selv om der stadig er lidt på bogen, er det ikke så gode tider som dengang! De mange, men nødvendige, ombygninger har kun kunnet lade sig gøre ved hjælp af legatmidler.

Hvert år uddeles legat til Historiske stiftelser, hvorfra vi i alle årene, hvor jeg har været der, har fået midler, såsom nyt fyr, nye vinduer og ombygninger af føromtalt lejligheder m.m.

Der var god plads på gangene og i fællesstuen til kunstudstillinger, hvor alle former for kunst blev præsenteret - til stor glæde for både beboere og besøgende. Foto: Lokaltidningen 2014.

Oberst Hans Friis boede sine sidste år hovedsagelig på Tustrup Hovedgård, lidt syd for Hørning, og da Johanne Louis-Hansen købte gården i 1971, følte hun en historisk sammenhæng mellem Kirken, Stiftelsen og Tustrup. Dette forhold medførte stor velvilje fra fru Louis-Hansen og store donationer fra Aage Louis-Hansens fond (senere Aage og Johanne Louis-Hansens fond). Her kan nævnes glasgangen mellem ældreboliger og hovedbygning, udvidelse af fællesstuen incl. møbler og kunst til samme, nyt og ombygget køkken i forstanderboligen, haveanlæg foran Stiftelsen, sansehaven mellem bygningerne, ankomsthuse og tilskud til ombygning af hovedbygning 2001 m.m. Fru Louis-Hansen var meget generøs og både til jul og påske kom store buketter og kasser med vin og til høstfesten, som hun også var gæst ved, var der heller ikke sparet på gaverne! Enkelte gange blev vi også alle inviteret til middag på Tustrup, det var en stor oplevelse!

Uden disse legatmuligheder havde Stiftelsen ikke eksisteret i dag med så flotte rammer og gode bygninger.

Hørning ligger på landet og vi begyndte omkring 2010 at mærke, at det blev sværere at leje lejlighederne ud til ældre, som søgte til byen og især Assentoft trak, hvor der er

butikker og flere foreninger og da vores eksistens afhænger af, at der kommer husleje ind og vi ikke kunne stå med tomme lejligheder, besluttede bestyrelsen at fjerne aldersgrænsen, så der blev mulighed for unge mennesker at flytte ind. Vi møblerede også en lejlighed, som i en periode blev udlejet til enkelte overnatninger eller til folk, som havde brug for en kort periode i forbindelse med boligsift eller skilsmisse. Det fungerede fint, men det var alligevel dejligt, da den i 2015, blev lejet ud fast! Den nye beboersammensætning var spændende og fungerede fint. En mor flyttede ind med sin 6 årige datter og der kom trampolin i haven- også til glæde for andre børn på besøg. Men aktiviteterne som jeg lavede for beboerne måtte ændres lidt, da de yngre var på arbejde om dagen og også havde andre behov, men der var fællesspisningen et godt samlingspunkt! Vi havde også et ungt iransk par boende, de ville det danske og lærte jo meget ved at være i det - det var integration! Og vi lærte jo også meget!

I ca. 12 år arrangerede jeg kunstudstillinger. Der var god plads både på gangene og i fællesstuen, det var spændende for mig og hyggeligt for beboerne at få noget nyt at se på og vise rundt, når der var besøg og så var det pr for Stiftelsen. Der var avisomtale og folk, som ikke kendte stedet, fik mulighed for at komme og jeg benyttede altid lejligheden til at fortælle vores historie. De første år var der 4 udstillinger, senere kun 2, en forår og en efterår, hvor alle former for kunst blev præsenteret.

Alle beboere kommer med deres historie og det har været spændende at være omgivet af så mange forskellige mennesker og deres familier. At være forstander er ikke et arbejde, det er en livsstil, som jeg har nydt gennem alle de 36 år, jeg har været ansat. Det var som "mit" sted, som jeg fik lov at sætte mit præg på og der er sket en stor udvikling gennem de mange år både i samfundet og i huset. Jeg har fået lov til at være med og der er ikke meget, der ser ud, som det gjorde for 36 år siden. Der har været et godt samarbejde med arkitekt Jan Smærup og mange lokale og dygtige håndværkere. Det var altid spændende, når vi var i gang med ombygninger om end det gav rod og svineri, resultatet talte!

Den 1. september 2016 gav jeg stafetten videre til en ny familie, Iben og Allan Ellesø Borresen med deres 3 børn, som nu på deres måde skal føre Stiftelsen videre, så det i "Oberstens ånd" fortsat kan være et sted, hvor mennesker skal bo og have det godt!

Bestyrelsen 2018

Formand:

Marianne Lund Andersen, Vestervænget 21, 8963 Auning

Næstformand og pressesekretær:

Henning Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning

Kasserer:

Inger Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning

Sekretær:

Hanne Byriel, Kirkevej 14, 8963 Auning

Øvrige bestyrelsesmedlemmer:

Bent Østergaard, Østervangsvej 29, Fausing, 8961 Allingåbro

Johan Peter Tommerup, Skolevej 67, Drastrup, 8960 Randers SØ

Bestyrelsessuppleant:

Inger Marie Linnemann, Ammelhedevej 4, 8960 Randers SØ

Arkivleder:

Ellen Byriel, Hovedgaden 32, Øster Alling, 8963 Auning

Udpeget af byrådet:

Alice Krog, Gl. Ringvej 3, 8963 Auning

Sønderhald Egnarkiv

Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning

Tel: 86 48 37 84 . Email: sonderhaldegnsarkiv@gmail.com

www.sonderhaldegnsarkiv.dk

**Følg os på
Facebook**

